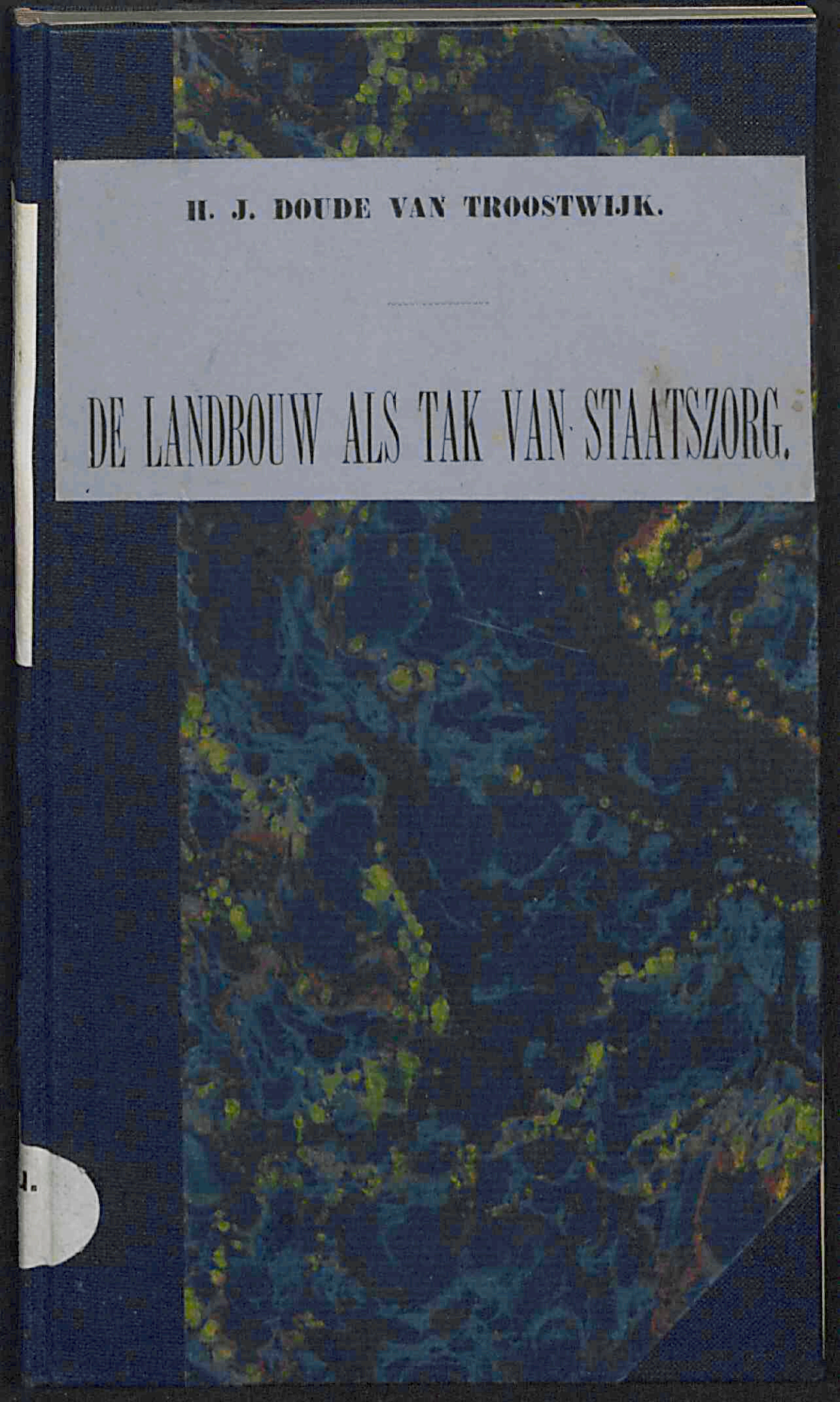

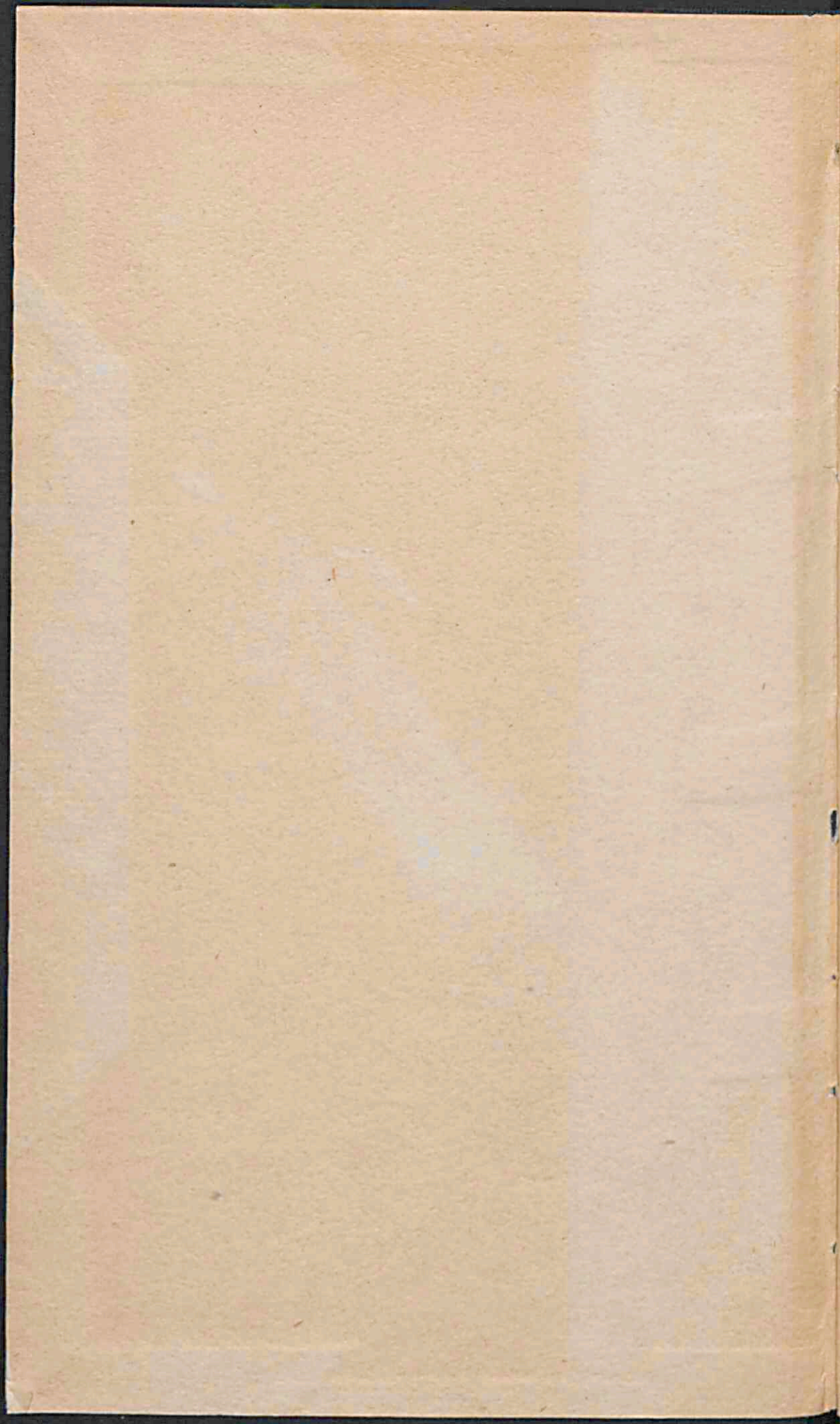
De landbouw als tak van staatszorg

<https://hdl.handle.net/1874/240678>

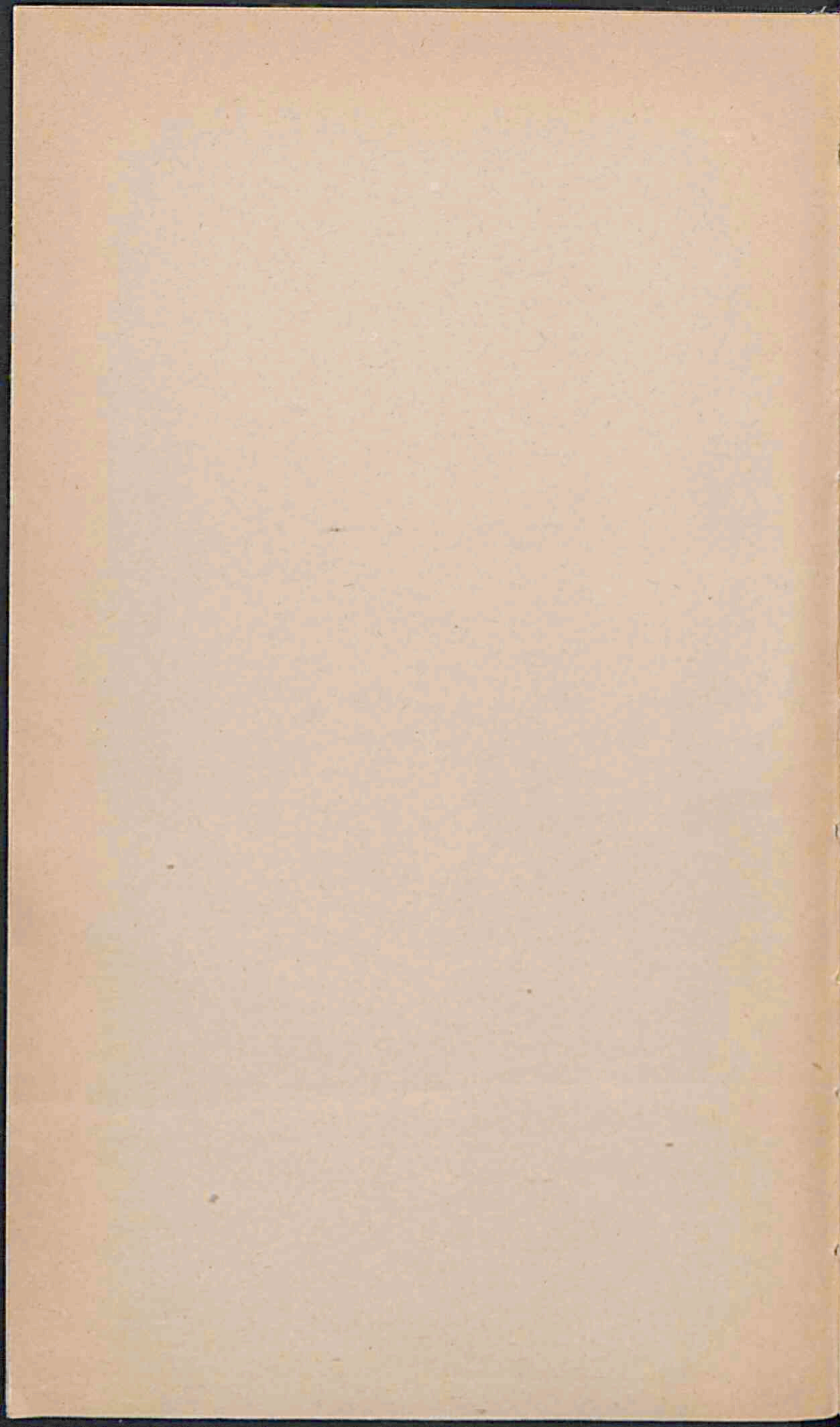

H. J. DOUDE VAN TROOSTWIJK.

DE LANDBOUW ALS TAK VAN STAATSZORG.

DE LANDBOUW ALS TAK VAN STAATSZORG.

Letter to the Honorable Secretary of the Navy

Washington, D. C., January 1, 1891

Dear Sir:

I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 29th inst.

in relation to the proposed purchase of the land at the mouth of the

Choptank River, Maryland, for the establishment of a

naval station, and in reply to inform you that the same has been

referred to the proper authorities for their consideration.

I am, Sir, very respectfully,

Yours very truly,

Wm. A. Rorer

Secretary of the Navy

Washington, D. C.

Enclosed for the Secretary of the Navy are two copies of a

report of the Board of Engineers, dated the 29th inst., in relation to the

proposed purchase of the land at the mouth of the Choptank River,

Maryland, for the establishment of a naval station.

I am, Sir, very respectfully,

Yours very truly,

Wm. A. Rorer

A w 192 1087

DE LANDBOUW ALS TAK VAN STAATZORG.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. G. VAN OVERBEEK DE MEIJER,

Hoogleeraar in de Faculteit van de geneeskunde,

MET TOESTEMMING VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN DER

RECHTSGELEERDE FACULTEIT

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag, den 8sten Juli 1887, des namiddags te 2^{1/2} uur,

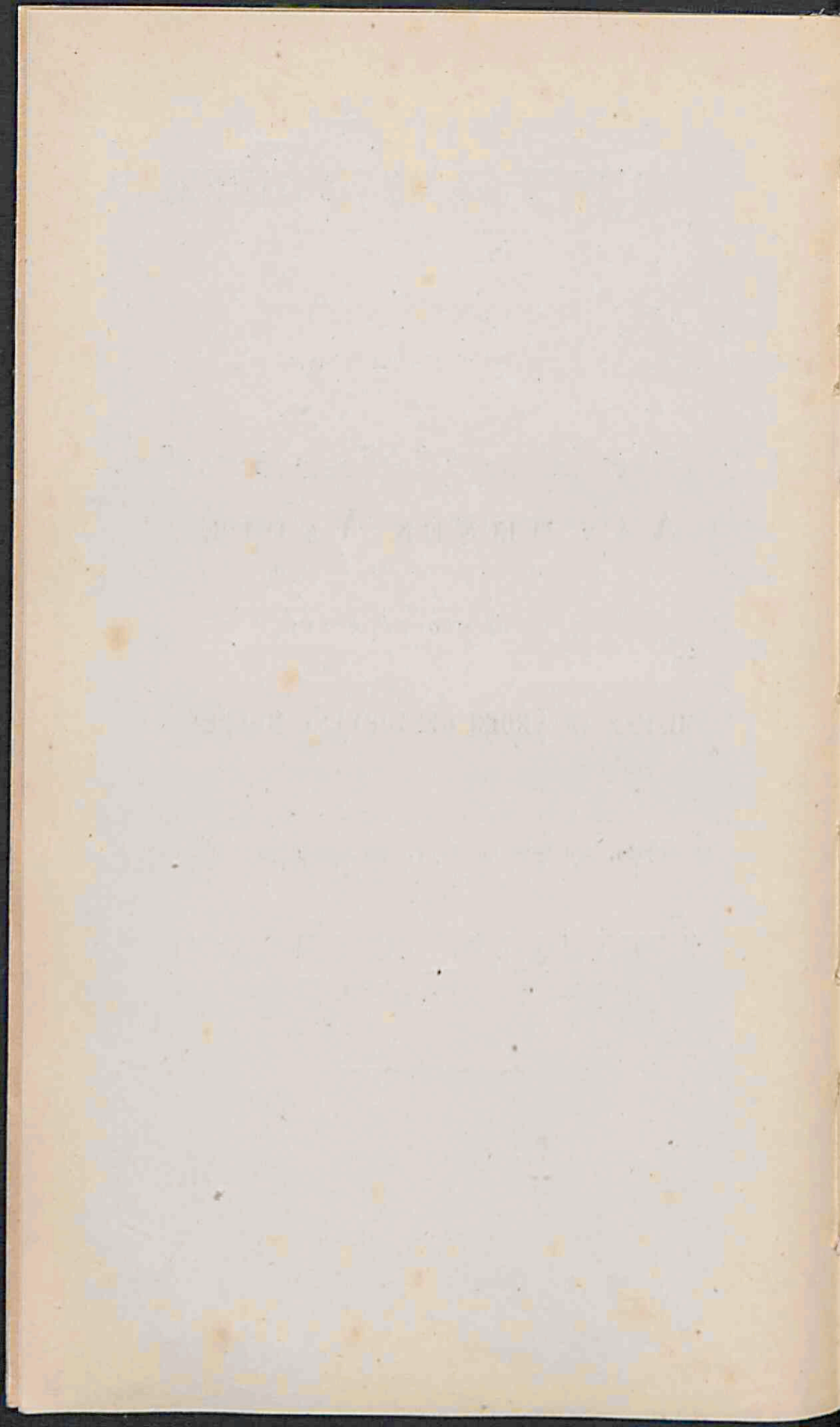
DOOR

HENDRIK JACOB DOUDE VAN TROOSTWIJK,

geboren te Nieuwersluis, gemeente Loenen.

— RECHT — KEMINK & ZOON — 1887

AAN MIJNEN VADER

EN AAN DE NAGEDACHTENIS

MIJNER TE VROEG GESTORVENE MOEDER.

Het is mij een aangename taak, bij het verlaten der Utrechtsche Hoogeschool, U, Hoogleeraren der Regtsgeleerde faculteit, mijnen opregten dank te brengen, voor de lessen welke ik van U heb mogen ontvangen.

Gij echter, hooggeachte Promotor, PROF. MR. J. DE LOUTER hebt wel het meest aanspraak op mijne dankbaarheid, voor de hulp, de voorlichting en bovenal voor de groote humaniteit, mij, bij het samenstellen van dit proefschrift betoond.

Het zij mij dan ook vergund, U hiervoor mijne diepgevoelde erkentelijkheid te betuigen.

INLEIDING.

In elke maatschappij zijn talrijke maatschappelijke belangen, welker behartiging de krachten van particulieren te boven gaat. Dan kan onder zekere voorwaarden de staat geroepen worden daarin te voorzien. Zoo b. v. de aanleg van kanalen en spoorwegen. Bemoeide de staat er zich niet mede, deze middelen van gemeenschap zouden óf niet, óf slechts met groote bezwaren en tijdverlies tot stand komen. Groepen van gelijksoortige belangen, waarover de staat zijne zorgen uitstrekt, vormen de zoogenaamde takken van staatszorg.

Over de grenzen van de staatszorg is zeer veel geschreven en wel voornamelijk in den nieuweren tijd. Daar echter uitvoerigheid hieromtrent mij te ver van mijn onderwerp zou afvoeren, zal ik

mij bepalen tot hetgeen Prof. Opzoomer er over zegt. ¹⁾

Hij onderscheidt drie theorieën van staatszorg: die van het algemeen geluk, die van de rechtszekerheid en die van de onbeperkte ondersteuning.

De eerste theorie ²⁾ is die van het algemeen geluk; zij heeft vele aanhangers gehad en daaronder zeer beroemde mannen, als Christiaan Wolff, (1679—1754), Jeremias Bentham (1798—1832) en John Stuart Mill. Zooals de naam reeds doet vermoeden legt zij den staat als plicht op voor het geluk der individuën zorg te dragen. Daar nu evenwel geluk een zeer subjectief begrip is — de een toch acht godsdienst, een ander rijkdom, een derde weer iets anders zijn hoogste geluk — is het ook niet onnatuurlijk dat men al spoedig inzag dat het den staat onmogelijk was voor ieders geluk te zorgen. Vandaar dat de theorie er zich bij neerlegt, dat de staat zijne daden inricht op die wijze, dat aan het grootst mogelijk aantal menschen het grootst mogelijke

1) Opzoomer. De grenzen der staatsmacht. Amsterdam bij Gebhart & Co. 1873.

2) Opzoomer. De grenzen der staatsmacht. bl. 8 sqq.

geluk ten deel valt. Deze theorie, hoe fraai zij ook schijne, kan tot geene bevrediging leiden. Men is er namelijk vrij algemeen toe gekomen het grootste geluk voor het grootst mogelijk aantal menschen te zoeken in stoffelijke zaken, d. i. in rijkdom. In hoeverre men gelijk had zulks aan te nemen wil ik niet onderzoeken, maar het blijft de vraag, of het hoogste doel van den mensch wel in zijn geluk bestaat. Deze vraag wordt door velen (mijns inziens terecht) ontkennend beantwoord. Dit tegen deze theorie in het algemeen.

Maar ook in hare gevolgen leidt zij tot de meest verderfelijke toestanden, hetgeen met een paar voorbeelden gemakkelijk is aan te toonen. Vooreerst toch zou de staat, wanneer het de meerderheid niet goed ging, daarvoor waarschijnlijk aansprakelijk gesteld worden en op die wijze zouden socialistische woeelingen maar al te zeer in de hand worden gewerkt.

De voogdijstaat is een zeer ongelukkige vorm van despotisme. Dan toch bepaalt de staat prijzen voor levensmiddelen, draagt zorg voor alles tot in de kleinste bijzonderheden, beschermt de industrie, geeft geld voor de oprichting van verschillende maatschappijen en instituten, welker

stichting zonder veel bezwaar aan het initiatief der burgerij kon worden overgelaten, in één woord neemt te veel deel aan die verrichtingen welke gewoonlijk het werk zijn van particulieren.

Aan den anderen kant kan men, den voogdijstaat doorvoerende, er toe komen den staat in alles tot éénigen werkgever te maken en aldus den burgers hunne bezittingen te ontnemen. Dit zijn echter uiterste consequenties welke niet dikwijls voor zullen komen.

Maar ook zonder deze uitersten werkt de voogdijstaat nadeelig, voornamelijk door het uitdooven van allen ondernemingsgeest bij de burgerij. Zelden toch zal die iets nieuws beginnen waar de staat het toch doet als zij achterblijft en het wagen van geld in eenige onzekere onderneming zal tot de hooge zeldzaamheden gaan behooren.

De gevolgen dezer theorie zouden voor den landbouw in den beginne zegenrijk genoeg zijn. De staat toch zoude zorg dragen voor alles wat op landbouw betrekking heeft, zoude goede scholen stichten, van staatswege zou al het mogelijke worden aangewend tot verbetering der verschillende veerassen, beschermende rechten voor

lijdende producten zouden geheven worden; i. e. w. in korten tijd zou de landbouw eenen hoogen trap van bloei bereiken. Die bloei zoude echter niet natuurlijk maar kunstmatig zijn en gelijk alles wat kunstmatig is op den duur geen stand houdt, zoo zoude ook ten gevolge der verslapping en toenemende luiheid van den landbouwenden stand die bloei in een zóó diep verval veranderen, dat alle pogingen van staatswege om hem daaruit op te heffen vruchteloos zouden zijn. Slechts het laten varen van deze theorie van staatsinmenging zou verbetering brengen.

De tweede theorie, die van de rechtszekerheid, kan in zekeren zin als eene reactie tegen de vorige beschouwd worden. ¹⁾ Zij toch predikt, dat de staat zich van alle inmenging in de zaken der individuën onthoude, behalve in het verschaffen van rechtszekerheid. Dit is zeer zeker een fundamenteel verschil met de vorige theorie, hoewel sommige mannen van gezag er toe komen gevolgen daaruit af te leiden, zeer sterk overeenkomende met die der vorige theorie.

1) Opzoomer, bl. 20 sqq.

Dit echter ter zijde latende is de theorie toch af te keuren en dat wel om verschillende redenen. Wanneer men er namelijk te streng aan vasthoudt, komt de staat er toe, zich met niets bezig te houden, zelfs de bescherming der nationaliteit wordt zoo opgeofferd. Afgezien evenwel van deze uiterste consequentie, offert de staat zijn eigen bestaan geheel op aan het belang der individuen; de theorie ontkent dat de staat eene georganiseerde gemeenschap is, wier belangen van die der individuen moeten worden onderscheiden. Bovendien zouden volgens deze theorie alle staten op ééne leest geschoeid zijn, zou de verschillende aanleg der volken, de verschillende ligging van het land volstrekt geenen invloed uitoefenen op de plichten, die de staat te vervullen heeft, in één woord, alle staten zouden steeds en overal hetzelfde te doen hebben, de inrichting der verschillende staten zou steeds op ééne leest geschoeid zijn. Ten slotte is deze theorie te verwerpen omdat zij in de praktijk nooit consequent is kunnen worden toegepast. Welke staat toch heeft zich uitsluitend bezig gehouden met het verschaffen van rechtszekerheid? Geene. De ééne staat be-

schermde handel, een tweede nijverheid, een derde voerde oorlog, altegaar zaken, welke geheel buiten de sfeer dezer theorie vallen.

Slechts weinige woorden behoeven te dienen om de gevolgen dezer theorie voor den landbouw te beschrijven. De staat zou zich hoegenaamd niet met den landbouw bemoeien en alles aan het initiatief der burgers overlaten. Dit zou misschien in den beginne goed werken op de veerkracht der landbouwers, maar die veerkracht zou weer spoedig verdooven ten gevolge van de toenemende bezwaren, welke zijne ontwikkeling belemmeren en niet door eigen inspanning uit den weg geruimd kunnen worden. Evenmin als de eerste theorie zoude deze op den duur goed werken.

Mr. Opzoomer spreekt nog van een derde stelsel, dat hij het stelsel der onbeperkte ondersteuning noemt.¹⁾ Volgens zijne voorstelling stelt deze theorie op den voorgrond, dat het 's menschen plicht is volgens de rede te leven en dagelijks meer naar volmaaktheid te streven. Dit ideaal kan hij niet bereiken, dezen plicht niet vervullen,

1) Opzoomer, bl. 60 sqq.

zonder dat aan zekere deels in- deels uitwendige voorwaarden voldaan zij, waarvan de verwezenlijking of vervulling gedeeltelijk tot de taak van recht en staat behoort.

Door deze opvatting grijpt de staat dus in die menschelijke aangelegenheden in welke tot de voorwaarden zijner ontwikkeling behooren. En die aangelegenheden zijn vele. Godsdienst, nijverheid, onderwijs, zedelijkheid en vele andere worden tot voorwerpen van staatsbemoeiing gemaakt. Die bemoeiing nu moet geschieden door het oprichten van maatschappijen voor de verschillende aangelegenheden, waar deze niet reeds gevormd zijn. Maatschappijen van onderwijs, van nijverheid, van landbouw zouden dan door den staat moeten worden opgericht. Maar verder dan de oprichting behoeft de staat niet te gaan.

Uit deze theorie volgt dat de staat na de oprichting van genoemde maatschappijen zich niet verder met haar moet bemoeien. Hij moet ze in het leven roepen en niets meer; haar van het noodige geld voorzien en voor botsingen onder elkander vrijwaren. Of de staat lust zou gevoelen geld uit te geven en volstrekt geenen

invloed uit te oefenen op den verderen gang van zaken zal zeer de vraag zijn. Verder zou de staat al die maatschappijen moeten onderhouden, ook al konden zij zeer goed zelve in hun onderhoud voorzien. ¹⁾

Dit zou schatten gelds kosten, te meer daar vele zaken van ondergeschikt belang door opvijzeling gemakkelijk als een landsbelang kunnen worden voorgesteld.

Daar dit alles den staat groote verplichtingen en nog grooteren last op den hals zou halen, zijn er later wijzingen en beperkingen in het stelsel gebracht en wel in dier voege dat de staat alleen moet ondersteunen waar zulks noodig is en hierdoor wordt het geheele stelsel veranderd in een te rade gaan met de omstandigheden. Bovendien treedt door dit ondersteuningsstelsel de voogdijstaat zeer op den voorgrond, die voor de oprichting van al deze maatschappijen onontbeerlijk is. Op alle deze gronden is deze theorie dan ook verworpen.

Wat de gevolgen van deze theorie voor den

1) Opzoomer, bl. 67.

landbouw betreft, de staat zoude eene groote maatschappij van landbouw kunnen oprichten, welke in alle deelen zorg droeg voor de behoeften der landbouwende klasse, welke maatschappij zelfstandig werken zou, zoodra zij sterk genoeg werd om de ondersteuning te ontberen.

In landen, waar de landbouw op zeer hoogen trap van ontwikkeling staat, zou dit spoedig het geval zijn en in dit opzicht ware dit stelsel mijns inziens in die landen boven de beide vorige te verkiezen, daar het in dat geval noch door te groote bemoeiing noch door te groote onverschilligheid van den staat de energie der landbouwers zou verlammen.

Daar dit stelsel intusschen spoedig de krachten van den staat zou uitputten en de veerkracht der individuën dooden, is ook dit minder aanbevelenswaardig. Trachten wij nu te onderzoeken hoe de staat handelen moet waar geene der behandelde theoriën deugdelijk is gebleken. Het komt mij voor dat men a priori geen vast schema kan maken van staatsbemoeiing. Het is daarom dat ik geloof dat slechts de omstandigheden de factoren zijn, waarmede de staat rekening heeft te

houden. Volgens mijne meening hangt het dus van de omstandigheden af, of de staat zich al dan niet met den landbouw moet bemoeien.

Zoo de bodem van een land zeer onvruchtbaar is en geheel ongeschikt om met gunstig gevolg te worden bebouwd, zoo de grond evenmin het noodige voedsel voor het vee kan opleveren, is het niet geraten dat de staat pogingen aanwende om zulks te veranderen. Deze pogingen toch zouden schatten gelds verslinden en nimmer met goed gevolg worden bekroond. Evenmin is het noodig dat de staat groote zorgen aan den landbouw wijde, waar deze op zeer hoogen trap van ontwikkeling staat. Dan is het goed dat de staat zorgt dat hem geene belemmeringen in den weg gelegd worden, maar verder is zijne hulp niet noodig.

Geheel anders is het in ons land gesteld. De landbouw heeft hier zijnen grootsten bloei gehad en daalt langzamerhand van zijn hoog standpunt af. Hier is het noodig dat de staat alle middelen in het werk stelle om dien val tegen te houden. Immers, de omstandigheden, dat ons land sinds eeuwen uitmunt op dit gebied, dat de bodem bij uitstek geschikt is voor landbouw en veeteelt en

dat desniettemin die tak van bestaan achteruitgaat, wettigen ten volle een handelend ingrijpen van den staat op dat gebied. Omtrent den omvang van de staatshulp komen verschillende mannen van naam tot de slotsom: „de staat ga niet te ver.” Mr. de Bosch Kemper zegt in zijn werk: „De omvang van de staatszorg wisselt af naarmate het doel van den staat juister en edeler wordt opgevat en naarmate de actueele toestand van een volk uitbreiding of inkrimping der staatsbemoeiing schijnt te vorderen.” Eenige bladzijden verder: „De staatszorg mag zich niet verder uitstrekken dan tot bescherming van de onderscheidene rechten en tot geregelde samenwerking ten algemeene nutte. Waar, hetzij de kerk, hetzij de staat, het algemeen welzijn aan de menschen wil opleggen, daar ontstaat dwingelandij.” ¹⁾

Tot eene dergelijke slotsom komt ook Prof. Vissering in zijn „Handboek der practische staats-huishoudkunde”, N° 659 sqq., waar hij zegt: „Alzoo is en werkt de staat *in* en *met* de maat-

1) Mr. J. de Bosch Kemper: Handleiding tot de kennis der samenleving, I. bl. 866 en 914.

schappij, niet *buiten* noch *boven* haar, niet haar vervangende noch haar beheerschende, maar hare eigene vrije werking leidende, beschermende, ondersteunende." In N° 690 van hetzelfde werk zegt hij verder, dat de ondersteuning minder noodig is, naarmate de ontwikkeling der vrij werkende krachten in de maatschappij tot een hooger peil gerezen is. Tevens waarschuwt hij tegen het te ver gaan der ondersteuning als de vrije ontwikkeling der maatschappelijke krachten onderdrukkende. Hij eindigt zijn betoog aldus: „Terwijl alzoo *handhaving* en *bescherming* altoos tot den taak van den staat in de maatschappij zullen blijven behooren, moet hij daar, waar het *ondersteuning*, vooral met stoffelijke middelen, geldt, er naar streven, zich meer en meer terug te trekken." Ook bij buitenlandsche schrijvers vinden wij hetzelfde. Dr. Lorenz Stein zegt hieromtrent: „Sie soll stets da beginnen, wo die Kraft des Einzelnen ihrer Natur nach aufhört, und stets da aufhören, wo die Einzelkraft beginnt." 1)

1) Dr. Lorenz Stein: Innere Verwaltungslehre, VII bl. 11.

Overzicht van de staatszorg voor den landbouw in het buitenland.

Het deel, dat de staat in de ontwikkeling van den landbouw in de naburige landen gehad heeft, zal ik in dit hoofdstuk behandelen. Ten einde niet te uitgebreid te worden, zal ik er mij toe bepalen met enkele woorden den toestand van den landbouw in het begin dezer eeuw in ieder land aan te geven en dan de verbeteringen op te sommen, welke door den staat in dien toestand gebracht zijn. Hierbij zal ik beginnen met het algemeen beheer en vervolgens de bijzondere verbeteringen nagaan. Zoowel elders als hier te lande heeft de regeering er zich in de eerste plaats op toegelegd, den landbouw te bevrijden van de knellende banden, waarmede hij van oudsher door de ontwikkeling der maatschappelijke verhoudingen

was bekneld geraakt. Eerst in de tweede plaats en doorgaans in lateren tijd gingen de staten er toe over zelve positieve ondersteuning te verleen.

A. *Frankrijk.*

Tot op het laatst der vorige eeuw ging de landbouw in Frankrijk, alhoewel het land er niet zooals in Engeland voor een groot gedeelte aan enkele landeigenaars toebehoorde, maar grootendeels in kleine eigendommen verdeeld was, gebukt onder verschillende lasten, welke voortvloeiden uit de onderdrukking der lagere klassen door adel en geestelijkheid. Met de revolutie, die de voorrechten van adel en geestelijkheid wegnam, brak ook voor den landbouw een betere tijd aan, welke zich voornamelijk kenmerkte door het opheffen van verschillende privilegiën. Maar ook vele andere punten trokken de aandacht der regeering, zoodat men tegenwoordig zeggen kan dat bijna elk deel van den landbouw zich in de zorgen der staatsmachten heeft verheugd of dit nog doet.

Bij ons overzicht hierover zullen wij beginnen met de heerlijke rechten. Hiertoe behoorde

vooreerst de „ban des vendanges.” Vroeger toch was het een heerlijk recht, dat de heeren bepaalden, op welken tijd en welke wijze de wijn geoogst mocht worden. Dit werd afgeschaft bij eene wet van 6 Oct. 1791 en deze wet was het „qui a donné à chaque propriétaire le droit de faire ses récoltes au moment, qui lui conviendrait, pourvu qu'il ne causât pas de dommage à ses voisins.” ¹⁾

Een ander heerlijk recht, dat in dezelfde vergadering werd afgeschaft was de „banalité.” Het verplichtte de ingezetenen van de dorpen hun koren alleen te doen malen op den molen van den „seigneur” en alleen van zijne ovens gebruik te maken. Slechts de banalités conventionnelles „entre un simple particulier non seigneur et une communauté d'habitants” bleven bestaan. Deze toch berustten op overeenkomst en hadden geenen feodalen oorsprong. ²⁾

1) Béquet Dictionnaire de l'administration française sub „ban des vendanges” en Block Répertoire de l'administration française sub idem.

2) Béquet sub „banalité” en Block sub idem.

Eveneens werd op genoemden datum afgeschaft de „compascuité.” Merlin zegt omtrent de compascuité, dat het de naam is dien men in sommige streken, voornamelijk in Provence, geeft aan het recht van weide, dat gewoonlijk aan verschillende personen of genootschappen behoort. Dit servituut werd uitgeoefend op niet bebouwde stukken land, die niet ter vrije beschikking van de eigenaars stonden. Berustte de compascuité op de wet, op eenen bijzonderen titel of een onheugelijk oud gebruik (*usage immémorial*), dan bleef zij bestaan maar werd afkoopbaar ¹⁾.

Na de afschaffing der heerlijke rechten en de vrijmaking van den landbouw, ging de regeering sedert den aanvang dezer eeuw voort, hare zorgen aan den landbouw te wijden.

Sedert 1881 heeft Frankrijk een *ministerie van landbouw*. In dat jaar toch werd, nadat verschillende mannen er de aandacht op gevestigd hadden dat zulk een ministerie hoogst noodzakelijk was, de afdeeling Landbouw aan het departement van Handel en Nijverheid ontnomen

1) Béquet sub „compascuité” en Block sub idem.

en tot een afzonderlijk departement gemaakt met vier afdeelingen, waarvan ééne voor den eigenlijken landbouw in engeren zin bestemd is. Onder die afdeeling ressorteeren: landbouwonderwijs, veeartsenijkundig staatstoezicht, de zorg voor landbouwtentoonstellingen, het uitloven van premiën voor fokvee, de wetgeving op de voedingsmiddelen en de zorg voor de proviandeering van Frankrijk. Het ministerie wordt ter zijde gestaan door inspecteurs van den landbouw. ¹⁾

Met de oprichting van het ministerie van landbouw werd de „conseil supérieur de l'agriculture” ingesteld. De taak der leden is den minister voor te lichten over de verschillende takken van landbouw en hunne belangen; er zijn nl. 9 leden voor den landbouw zelven, 11 voor den waterstaat, 8 voor de bosschen en 8 voor de paardenteelt. ²⁾ Door een decreet van 25 Maart 1852 werden „chambres consultatives” ingesteld. Hare leden worden door de prefecten der arrondisse-

1) Marquardsen's Handbuch IV. I. 6. André Lebon.

2) Béquet sub „conseil sup. de l'agriculture” en Block sub idem.

menten benoemd, één lid voor elk canton. Hunne benoeming geldt slechts voor een jaar, doch zij zijn herkiesbaar. De prefect regelt de zitting, welke minstens eenmaal 's jaars plaats heeft. Het doel dezer kamers is tegenwoordig den minister van landbouw met raad te dienen over vraagpunten, die op den landbouw betrekking hebben, advies te geven over wetsveranderingen den landbouw betreffende en eindelijk de landbouwstatistiek van het arrondissement op te maken. De kosten van dit alles worden door de departementen gedragen. 1) 2)

Hoewel niet wettelijk dan toch feitelijk afgeschaft is de „conseil général” in 1831 ingesteld

1) Béquet sub „chambres consultatives” en Block sub idem.

2) Hiermede moet men niet verwarren de „comices agricoles.” Dit zijn „des institutions libres” die vaak een staatstoelage genieten ten getale van honderden bestaan. Hunne statuten moeten worden goedgekeurd, terwijl zij jaarlijks een verslag moeten opmaken. Hun voornaamste doel is de veredeling van het vee. (Zie Béquet en Block sub voce.)

en door decreten van 1850, 1851 en 1852 op nieuw geregeld. Hij bestond uit een groot aantal leden, die tweemaal per jaar bijeenkwamen.¹⁾

Niet alleen echter door deze instellingen betoonde de regeering hare opmerkzaamheid jegens den landbouw. Ook de *veeteelt* en de veredeling der verschillende veerassen gingen haar ter harte.

Van hier de *haras*, *vacheries* en *bergeries*, welke deels door haar opgericht deels door haar in stand gehouden werden. Het meeste is er gedaan voor de paardenteelt. Reeds in 1667 werden de eerste stoeterijen opgericht, welke tot de revolutie bleven bestaan, die ze in 1790 deed verdwijnen.

Deze maatregel werd evenwel in 1795 reeds weder ingetrokken, daar de nadeelen van het besluit van 1790 duidelijk zichtbaar werden. Alzoo werden de stoeterijen weder opgericht en door een decreet van 4 Juli 1806 werd hare inrichting nader geregeld. Na dien tijd werden sommige punten in het bestuur veranderd, totdat de wet

1) Béquet sub „conseil général de l'agriculture” en Block sub idem.

van 29 Mei 1874 de zaak voor goed regelde.¹⁾ Deze wet bepaalt in hoofdzaak het volgende: Het bestuur der stoeterijen bestaat uit een directeur inspecteur général, 6 inspecteurs généraux, 22 directeurs de dépôt, 22 sous-directeurs en een genoegzaam aantal lagere beambten.

Voorts is er een „conseil supérieur des haras” van 24 leden waarvan $\frac{1}{3}$ om de drie jaar aftreedt en die door den president der republiek benoemd worden. Deze raad houdt tweemaal 's jaars zitting, geeft inlichtingen over alles wat de paardenfokkerij, harddraverijen, enz. betrekking heeft en dient van advies over de begrooting voor de haras. Verder herstelt de wet de paardenschool te Pin tot verkrijging van het diploma van „officier des haras.” Het aantal hengsten zal tot 2500 worden gebracht en eindelijk bepaalt de wet, dat jaarlijks een bedrag tot een maximum van 1.500.000 francs voor premies zal worden beschikbaar gesteld.

Voor de verbetering van het rundvee richtte

1) Zie Duvergier: collection complète des lois et arrêts etc depuis 1788. Tome 74 page 164.

de regeering eene vacherie op te Corbon in Calvados, waar zij exemplaren van het Durham ras kweekt. Elk jaar wordt een gedeelte van het vee verkocht op eene openbare veiling, ten einde de landbouwers gelegenheid te geven hun vee met bovengenoemd ras te kruisen. Tot waarborg van de echtheid der exemplaren wordt op bovengenoemde vacherie sedert 1853 een stamboek van het daar aanwezige vee gehouden ¹⁾.

Wat de schapenteelt betreft, er zijn twee bergeries, ééne te Rambouillet en ééne te Moudjebeur in Algerie. De eerste is onder de regeering van Lodewijk XVI opgericht op een koninklijk domein, dat later na verschillende wisselingen in 1871 direct kwam onder het bestuur van het ministerie dat de landbouwaangelegenheden behartigde. Oorspronkelijk werden er voornamelijk merinoschapen geteeld, maar later werden ook de Engelsche schapenrassen ingevoerd.

De bergerie te Moudjebeur is van veel jongere dagteekening. Zij werd den 11^{den} Nov. 1880 door den gouverneur van Algerie opgericht en is aan

1) Block sub „vacherie.”

de zorgen van het ministerie van landbouw toevertrouwd. Zoowel te Rambouillet als te Moudjebeur zijn scholen met twee- en driejarigen cursus voor hen, die zich op de schapenteelt toeleggen. De leerlingen worden op staatskosten gehuisvest tegen eene vergoeding van 2400 francs 's jaars. ¹⁾

De maatregelen tegen besmettelijke veeziekten werden het eerst in 1815 genomen. Zij bevalen hoofdzakelijk aangifte van de ziekte en scheiding van ziek en gezond vee. Tot in 1865 bleef deze wetgeving geheel onveranderd, maar in dit jaar noopte het uitbreken der veepest in België de regeering tot een krachtig optreden. De minister van binnenlandsche zaken werd daartoe met eene buitengewone macht bekleed, maar de Fransch-Duitsche oorlog deed al zijn werk weer in duigen storten. Sedert dien tijd werd een wetsontwerp, door eene in 1876 daartoe benoemde commissie ingediend, in 1882 tot wet verheven.

Wat het *landbouwonderwijs* betreft, de eerste landbouwschool werd in 1818 door Matthieu de

1) Block sub „bergerie” en Béquet sub idem.

Dombasle opgericht. Dit was echter eene particuliere zaak. De wet van 3 Oct. 1848 richtte het eerst landbouwscholen op. Zij erkende drie soorten: *fermes écoles* voor de „instruction élémentaire pratique”, *écoles régionales* met eene theoretische en practische opleiding en het institut national agronomique of wel *école normale supérieure de l'agriculture*. De laatste werd in 1852 weer afgeschaft.

Verder zijn er drie „*écoles impériales*” te Grignon, Grand Jouan en Saulsaie met driejarigen cursus en twee jaren plaatsing op staatskosten bij particulieren of op staatsinrichtingen. Eindelijk heeft men nog verscheidene „*chaires d'agriculture*” ¹⁾).

Bovendien werd door de wet van 3 Aug. 1876 eene landbouwacademie opgericht en stelde de wet van 30 Juni 1879 landbouwonderwijzers in voor de departementen. Zij moeten naast de *fermes écoles* voor een voldoende landbouwonderwijs zorg dragen. Tevens zijn er drie veeartsenijsscholen te Alfort, Lyon en Toulouse.

1) Bleek sub *écoles agronomiques*.”

Een op zich zelf staand besluit is dat van 16 Aug. 1854 dat de staatsingenieurs verplicht de particulieren bij het draineeren te helpen ¹⁾).

Een ander punt vinden wij in de *tentoonstellingen*, welke van staatswege georganiseerd worden. In 1844 werd de eerste tentoonstelling van staatswege gehouden te Poissy en wel van slachteeve, welke zooveel bijval vond dat in 1850 Frankrijk in 6 régions agricoles verdeeld werd. In ieder dier régions wordt jaarlijks eene tentoonstelling gehouden van vee en landbouwwerktuigen ²⁾).

Tegen den overlast van dieren welke voor den landbouw schadelijk zijn heeft men verschillende maatregelen genomen o. a. de oprichting der „louveteries” welke in 1814 werden ingesteld en ten doel hadden de vermenigvuldiging der wolven tegen te gaan. Door het uitloven van premiën werd de uitroeijing dezer dieren nog meer bevorderd. Eene andere maatregel van dien aard

1) Block sub „drainage.”

2) Block sub „concours d'animaux.”

is eene circulaire van 1819, die het uitroeien van rupsennesten beval. Van latere dagteekening zijn de pogingen, welke de regeering met medewerking van die der naburige landen in het werk stelt om de verwoestingen, welke de phylloxera in de wijnbergen aanricht, te be- teugelen.

Ten slotte moeten wij nog de poging tot oprigting van een *landbouwcrediet* bespreken. Voornaamlijk door den invloed van Wolowski en Chegaray nam de regeering in 1850 maatregelen om een nationaal landbouwcrediet op te rigten en benoemde zij een commissie tot voorbereiding van dit doel. Na het rapport dezer commissie komt het decreet van 28 Febr. 1852, dat de grondslagen gaf voor de op- en inrigting van crédits fonciers. Latere besluiten regelden het toezigt en de wijze van amortisatie. Na deze besluiten werden achtereenvolgens de Banque foncière de Paris, de société de Marseille en de société de Nevers opgericht. Na deze drie kwamen er nog zooveel aanvragen tot oprigting van bovengenoemde soort banken, dat de regeering op aanraden van Wolowski het denkbeeld uitvoerde

om één bank op te rigten met succursalen in de verschillende departementen. De banken te Marseille en Nevers werden nu zamengesmolten met die te Parijs, uit welke vereeniging de oprigting van het crédit foncier de France op 10 December 1852 voortkwam. De statuten werden nog herhaaldelijk herzien en in 1860 werkte de Bank ook in Algiers. In 1870 bedroeg het bedrag der geschoten gelden in Frankrijk circa 1100 millioen francs met ongeveer 60.000.000 fr. rente. Ook de gemeenten welke meer dan 100.000 fr. inkomen hadden mogten bij het crédit foncier leeningen sluiten.

Intusschen begon het crédit foncier te speculeeren en sloot zelfs een leening met den Khédive van Egypte, welke aan het crédit in het jaar 1876 een verlies van 66 millioen bezorgde. Evenwel kwam het de verliezen te boven o. a. door een conversie in 1877. De werking van het crédit foncier heeft niet aan de verwachting beantwoord. Van de 1300 millioen welke door den bank in 1882 geleend waren, was het bedrag voor Parijs alleen 950 millioen. De stedelingen van Parijs trekken er het meeste voordeel van

en bouwen huizen voor de opgenomene gelden, maar de eigenlijke landbouw is er weinig door gebaat geworden ¹⁾).

B. *Pruisen.*

Evenals vroeger in Engeland was de landbouwende stand in Pruisen nog in het begin dezer eeuw aan verschillende diensten onderworpen en was het grondbezit der boeren bezwaard met sommige lasten ten behoeve van verschillende eigenaars van heerlijke rechten. Hiertoe behoorden de verschillende beperkingen in het vrije bezit van land voor den boerenstand en allerlei lasten, *reallasten* genaamd b.v. tienden, persoonlijke diensten, afstand van een gedeelte van de oogst en meer andere.

Deze persoonlijke diensten en reallasten hebben in Pruisen langer bestaan dan in Frankrijk; terwijl toch in Frankrijk de revolutie ze alle afschafte, duurde het in Pruisen tot de helft dezer eeuw voor de laatste dezer lasten verdween.

De groote stoot ging ook hier van Frankrijk

1) Block sub *crédit foncier* en Béquet sub *crédit agricole* en *créd. foncier*.

uit. In 1807 en 1811 toch werd, voornamelijk op aandringen van den Minister von Stein de volgende zonderlinge toestand opgeheven. De verschillende landerijen waren, naarmate zij vroeger aan ridders, boeren of burgers behoord hadden, verdeeld in riddergoederen, burgergoederen en boerengoederen. Door de wetgeving was sedert jaren dit verschil erkend, dat zich kenmerkte door een verschil in belasting en door meerdere of mindere regten er aan verbonden. Om dit nu in stand te houden was het verboden stukken land van eenig goed te koopen en die bij een ander eigendom te voegen, en evenmin was het geoorloofd een groot landgoed in stukken te verkoopen. Hier werd zoo streng de hand aan gehouden dat er somtijds stukken land, die op de eene of andere wijze, niettegenstaande het verbod bij een ander goed gevoegd waren, aan de vroegere eigenaars moesten teruggegeven worden. Dit alles nu werd door de beide bovengenoemde wetten opgeheven. ¹⁾

1) Von Rönne: Preussisches Staatsrecht II § 370 en Schulze in Marquardsen. Handbuch II. II § 68.

Ter verheffing van den boerenstand zelf verdienen de maatregelen in het bovengenoemde edict van 1811, de aandacht. Het sprak den wensch uit, dat er landbouwvereenigingen zouden opgericht worden door practische landbouwers tot elkanders voorlichting. Werden deze opgericht, dan zoude de staat een centraal bureau oprigten, dat haar in hare verrigtingen zou bijstaan. Ten gevolge van dezen wensch zijn er verscheidene landbouwmaatschappijen opgericht onder toezicht van het *Landes Oekonomie Collegium* te Berlijn. ¹⁾

Verder bepaalde dit edict, dat de erfelijke en niet erfelijke plaatsen door de boeren tegen het verleenen van enkele diensten bezeten, hiervan vrij zouden zijn. De ridderstand werd schadeloos gesteld door een jaarlijksche rente of land. ²⁾

De regeering ging steeds voort op den ingeslagen weg, en veranderde door een wet in 1821 de reallasten. Die welke aan gemeenten of aan de Kerk behoorden waren echter uitgezonderd.

1) Von Rönne II § 229 en § 378 en Marquardsen II. II § 68.

2) Von Rönne II § 378 en Marquardsen II. II § 68.

De verdeeling van gemeenschappelijk bezeten gronden werd door dezelfde wet bevorderd, die bepaalde hoe en door wie de verdeeling gevorderd kon worden, en op welke wijze zij ten einde gebracht moest worden, benevens de opheffing der verschillende erfdienstbaarheden die de goede bewerking van den grond in den weg stonden. ¹⁾

De laatste maatregel is in 1850 genomen. Toen toch bepaalde een wet de afschaffing der reallasten tegen eene schadevergoeding, waarvoor zij een soort tarief invoerde. Om het betalen dezer schadevergoeding te vergemakkelijken werden er in 1860 in alle provincien provinciale banken opgericht, waar men het benoodigde kapitaal tegen verband van het goed kon opnemen; de schuldbrieven, welke de geldopnemers hiervoor uitgeven, worden na een zeker aantal jaren geamortiseerd.

Ten slotte hief de wet van 1850 nog verschillende oude leenrechten op, als het regt van

1) Von Rönne II § 378 en Marquardsen II. II § 68.

naasting en eenige andere, en wel zonder eenige schadeloosstelling ¹⁾).

De regeling van deze betrekkingen gaf tevens aanleiding tot de oprichting van een Ministerie van Landbouw; het werd 25 Junij 1848 opgericht; tot dien tijd was de zorg voor den landbouw een onderdeel, eerst van dat van Binnenlandsche Zaken en toen van dat van Handel en Nijverheid geweest. Tot de werkzaamheden aan dit Ministerie opgedragen behooren de aflossing der reallasten, de regeling der verhouding tusschen ridder- en boerengoederen, dijkwezen, jacht en visscherij-aangelegenheden en de zorg voor de stoeterijen ²⁾).

Het *Landes Oekonomie Collegium*, opgericht in 1842, staat onder het ministerie van landbouw. Zijn taak is het van raad te dienen en opgedragene werkzaamheden te vervullen. Ook moet het de landbouwmaatschappijen bijstaan, waar deze zijn hulp inroepen ³⁾).

1) Von Rönne II § 378 en Marquardsen II. II § 68.

2) Von Rönne II bl. 94 en Marquardsen II. II § 68.

3) Von Rönne II bl. 96 en Marquardsen II. II § 68.

Naast het bovengenoemde werd ook in 1848 het in 1844 opgerichte *Revisions Collegium für Landes Cultur Sachen* onder het toezicht van het ministerie van landbouw gebracht. Het Collegium is het hoogste gerechtshof voor landbouwzaken 1).

Voorts is de zorg voor het landbouwonderwijs aan het ministerie van landbouw opgedragen.

Tot de veredeling van het vee heeft de staat ook het zijne bijgedragen. Sedert jaren heeft men er een rijksstoeterij gehad, waarover tot 1848 de zorg aan den Obermarstallbeamte was toevertrouwd. In genoemd jaar werd de stoeterij tot de kring van werkzaamheden van het ministerie van landbouw gebragt. Er zijn tegenwoordig verscheidene staatsstoeterijen, waarvan de bekendste wel die te Trakhenen is; verder zijn er te Neustadt en te Graditz. Deze drie zijn *Hauptgestüte*. Er zijn 8 *Landgestüte*, in elk der 8 provinciën één. De hengsten worden te bekwaamer tijd op de verschillende riddergoederen op het platteland uitgedeeld 2). Tot verbetering van het

1) Von Rönne II bl. 97 en Marquardsen II. II § 68.

2) Von Rönne II § 229 en § 378 Marquardsen II. II § 68.

rundvee zijn er verscheidene verordeningen gemaakt, welke deels den aankoop van goede stieren voor rekening van de verschillende gemeenten beoogen en deels bepalingen bevatten omtrent de keuring der stieren van privaat personen, hetgeen noodig is, omdat laatstgemelde stieren zonder keuring alleen door den eigenaar gebruikt mogen worden ¹⁾).

Wat het schapenras betreft, zoo heeft de regeering, evenals bij het rundvee, meer getracht het gehalte van deze dieren te verbeteren door een aantal verordeningen, deels reeds van zeer ouden datum, dan door positieve hulp. Alleen heeft men eene schapenfokkerij te Frankenfelde, waaraan tevens eene opleidingsschool voor herders verbonden is. ²⁾

Voor het *landbouwonderwijs* heeft men als hooger onderwijs, de landbouwacademie te Eldena bij Greifswald en verder *landbouwscholen* te Proskau bij Oppeln en te Poppelsdorf bij Bonn. Meer uitsluitend voor *tuinbouwonderwijs* zijn de *König-*

1) Von Rönne II § 229 en § 378.

2) Von Rönne II § 229 en § 378.

liche Gärtner-lehranstalt te Sanssouci en de *Königliche Landes-baumschule* te Potsdam. Deze staan alle onder toezicht van het ministerie van landbouw. ¹⁾

Ten slotte een paar woorden over het *landbouw-crediet*. Toen in de vorige eeuw, na den zevenjarigen oorlog, welke voor het grootste gedeelte in Silezie gevoerd was, vele groote grondeigenaars in zeer benarde omstandigheden verkeerden en bijna geen geld op hypotheek konden verkrijgen, droeg de regeering zorg dat deze toestand niet te lang voortduurde. Tediën einde richtte zij eene credietvereeniging op, welke den landeigenaars tegen pandbrieven geld verschaftte. Dit middel hielp en vond navolging, zoodat in het laatst der vorige en het begin dezer eeuw in iedere provincie een kredietinstituut opgericht werd. Dit zijn de *landschaftliche Kreditvereine*. Zij staan onder zeer scherp toezicht en hebben een vrij omslachtig beheer. ²⁾

1) Von Rönne II bl. 97 en § 378.

2) Von Rönne § 379.

C. Engeland.

In Engeland is de landbouw niet tot een afzonderlijken tak van staatszorg verheven. Voor zoover algemeene regeeringsmaatregelen er op betrekking hebben, ressorteeren ze onder het Ministerie van handel (Board of Trade), waaraan de zorg voor de landbouwstatistiek is opgedragen, die volgens Gneist echter nog veel te wenschen overlaat. Voor het overige schijnt de inwendige organisatie van den Engelschen staat mede te brengen, dat de bemoeiing met den landbouw aan het local government wordt overgelaten. Intusschen komt deze aangelegenheid niet voor onder de hoofdbestanddeelen zijner werkzaamheden; alleen heeft de wet op de besmettelijke ziekten van het vee de vroegere verspreide voorschriften op dit punt vervangen en op zeer uitvoerige wijze in dit belang voorzien; de uitvoering is opgedragen aan het local government, dat zooals men weet onder het toezicht staat van den Local Government Board, een afzonderlijken tak van het ministerie.

Daarentegen nemen de agrarische wetten in-

zonderheid in Ierland eene belangrijke plaats in de Engelsche wetgeving in, maar deze liggen buiten de grenzen, die ik mij gesteld heb. Voor het overige brengen de eigenaardige maatschappelijke verhoudingen in Engeland mede, dat de positieve ondersteuning van den landbouw en de aanwending van hulpmiddelen tot zijnen bloei aan de maatschappij zelve kunnen overgelaten worden.

NEDERLAND.

Wanneer men het Nederlandsche staatsrecht met dat van de drie bovengenoemde landen vergelijkt, zal men al dadelijk opmerken dat de landbouwaangelegenheden, waarvoor in Frankrijk en Duitschland een afzonderlijk ministerie bestaat, hier te lande niet op een dergelijke instelling kunnen bogen. De zorg voor den landbouw is hier, evenals in Pruisen, vroeger een onderdeel van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken geweest en in 1877 een onderdeel van dat van Waterstaat, Handel en Nijverheid geworden, maar terwijl Pruisen reeds in 1848 deze belangrijke taak aan een afzonderlijk ministerie toevertrouwde

is men bij ons zoover nog niet gekomen. Ook andere staatsinstellingen ten behoeve van den landbouw komen hier niet of zelden voor, met uitzondering van die voor het onderwijs.

Dat dit zoo is kan men als een gunstig teeken beschouwen; wanneer de staat veredeling van vee en dergelijke zaken ter hand neemt, is dit doorgaans geen teeken van hooge ontwikkeling en energie der landbouwers. De staat toch late een ieder in zijn eigen beroep zooveel mogelijk vrij, om zelf zijne belangen te behartigen; slechts wanneer hij dit niet kan of dit tot nadeel van anderen doet, bemoeie de staat er zich mede.

Bovendien heeft de vrijheid, welke de landbouwers hier steeds genoten hebben in tegenstelling met Frankrijk en Duitschland, waar zij allerlei lasten hadden op te brengen, en het feit, dat vele landbouwers tevens grondeigenaars zijn in tegenstelling met Engeland, waar veel land aan enkele groote landheeren toebehoort, er toe bijgedragen om de landbouwers hier te lande reeds lang een hooge mate van welvaart te doen genieten.

De redenen welke in Frankrijk, en vooral in

Pruisen, tot de oprichting van een ministerie van landbouw noopten, bestonden hier niet. Evenwel kan ik niet nalaten op te merken, dat er wel eens gegronde klachten gehoord zijn dat het ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid zich te veel aan waterstaat wijdt, en inzonderheid de belangen van de landbouwnijverheid op den achtergrond treden.

Zoo even zeide ik, dat de landbouwers hier groote vrijheid genieten en niet vele belemmeringen hen in den weg staan. Vroegere belemmeringen waren de heerlijke rechten, de tienden en de accijnsen.

A. *Heerlijke Rechten.*

Wat de heerlijke rechten aangaat, hebben wij gezien bij Frankrijk en Pruisen, hoe zij den landbouw kunnen belemmeren. Hier te lande waren zij nimmer van zoo groot belang als elders, en werden zij, evenals in Frankrijk, door de revolutie afgeschaft. Na hun herstel door Willem I in 1814 maakte de Grondwet van 1848 er voor goed een einde aan, door in art. 4 al. 2 der

additioneele artikelen te bepalen, dat hunne afschaffing en de schadeloosstelling der eigenaren kunnen worden geregeld door de wet. Eene algemeene regeling kwam echter nimmer tot stand. Alleen bevatte de jachtwet van 6 Maart 1852 St. 47 in art. 3 de bepaling, dat het jacht- en vischrecht, dat derden op gronden van anderen hebben, steeds kan worden afgekocht, al ware ook het tegendeel bedongen. Deze bepaling werd in de jachtwet van 1857, de tegenwoordige jachtwet, woordelijk overgenomen. ¹⁾

B. *Tienden.*

Van veel meer belang is de afkoopbaarstelling der tienden, welke steeds een zwaren druk op den landbouw uitoefenen. Die druk bestaat hierin: vooreerst verminderen zij de waarde van den grond, doordat men, hetzij het land zelf gebruikende, hetzij het verhurende, er altijd minder van trekt dan van tiendvrij land. Ten tweede houden zij de verbetering van den grond tegen, doordat zij een verlies van stroo en dus van mest

1) Zie Mr. J. T. Buys: De Grondwet II: 830.

ten gevolge hebben. Ten derde heeft het product voor den tiendheffer minder waarde, dan het zou hebben indien hij het van zijn eigen land had oogst, doordat de tiendheffer het van dikwijls ver uit elkander gelegen stukken land moet halen, terwijl ook het koren in waarde vermindert, door het samenvoegen van de verschillende soorten, welke de tiendheffer door de verscheidene kleine hoeveelheden niet gemakkelijk afgescheiden kan houden. Ten vierde de groote onbillijkheid, dat zij van de bruto opbrengst worden geheven.

De grondwet van 1798 had de tienden afgeschaft, maar na het herstel onzer onafhankelijkheid waren ook de oude rechten hersteld

De wet van 1 Junij 1840, St. 17, stelde, om landontginning aan te moedigen, woeste gronden, die ontgonnen werden, vrij van novale tienden (bij incultuurbrenging aan de schatkist verschuldigd.) Hun aantal werd in 1859 uitgebreid.

Wat de afkoopbaarstelling betreft, werden door het B. W. art. 787 sqq. tienden na 1838 gevestigd tegen penning 20 van de gemiddelde jaarlijksche opbrengst afkoopbaar gesteld.

De afkoop der domaniale tienden van het

staatsdomein werd door de wet van 24 Maart 1849 St. 8 geregeld, en die van tienden van het kroondomein door de wet van 22 Dec. 1865 St. 143 in afwachting van een algemeene wet op de afkoopbaarstelling. Deze algemeene wet heeft lang op zich doen wachten, want zij dateert eerst van 12 April 1872, st. 25.

Nadat verschillende mannen van naam op het maken der wet hadden aangedrongen o. a. Mr. Sloet en de Heer Schiffer van Bleiswijk, welke een gewone afkoopbaarstelling voorstonden en Mr. H. C. Nieuwenhuis, die op onteigening van het tiendregt door den staat aandrang, gingen eindelijk in de Tweede Kamer zelf stemmen op ¹⁾).

Mr. Sloet toch deed in 1858 en 1859 achtereenvolgens twee voorstellen, welke beide door de Tweede Kamer aangenomen werden. De Eerste Kamer verwierp ze beide op de volgende gronden: De tienden waren eigendom; eigendom moet onteigend niet afgekocht worden, het zoude een aanranding van den eigendom zijn. Dan was er geen termijn bepaald binnen welke de

1) Zie de Bosch Kemper III bl. 845.

afkoop moest plaats hebben en kon men met den afkoop wachten tot goedkoope tijden, en waren de tienden van het kroon- en staatsdomein er niet onder begrepen. Ook de waardeering was te moeilijk, daar men de waarde der tienden tot nul kon reduceeren door het land aan wei te leggen. Ook werd de opmerking gemaakt, dat het voorstel verkeerd was ingediend als van een persoon en niet van de Tweede Kamer uitgaande. Eindelijk gaf het gemis aan reciprociteit en de twijfel of het keizerlijk decreet van 22 Jan. 1813 nog regtsgeldig was, den doorslag ¹⁾.

Een derde poging van de regeering uitgaande werd in 1863 door de Eerste Kamer eveneens verworpen. Eindelijk werd in 1871 een ontwerp ingediend dat de wet van 12 April 1872 st. 25 geworden is. De hoofdinhoud dezer wet is, dat alle tienden en schuldplichtigheden, gevestigd vóór de invoering van het B. W., afkoopbaar zijn op vordering der schuldplichtigen. Zij kunnen geen losse stukken uitkoopen, tenzij de tiendheffer

1) Zie Handelingen Eerste Kamer Zitting 4 Mei 1859 en 13 Aug. 1860.

daarmede genoeg neme. Doet hij dit niet, dan moeten de schuldplichtigen de geheele uitgestrektheid afkopen, en treden zij zelve als tiendheffers op tegen dat deel dat niet werd afgekocht. De afkoopprijs is het twintigvoud der gemiddelde opbrengst van de laatste 15 jaren, na aftrek der twee onvoordeeligste en twee voordeeligste jaren.

C. *Belastingen.*

Buiten de heerlijke regten en tienden, drukken ook de belastingen steeds in meerdere of mindere mate op de ontwikkeling van den landbouw. De wijze waarop dit geschiedt, kan intusschen aanmerkelijk verschillen en is voor den landbouw van het grootste gewicht. Hier te lande komen uit dat oogpunt in aanmerking de grondbelasting en de accijnzen en de zoogenaamde mutatie- en hypotheekregten. Daarentegen behooren de pogingen van staatswege aangewend, om door hooge invoerregten op buitenlandsche granen den binnenlandschen landbouw te bevorderen, sedert de helft dezer eeuw in Nederland tot het verledene.

Het vrijhandelstelsel, dat zich toen in Nederland ontwikkelde, heeft er een einde aan gemaakt.

Wat de grondbelasting betreft, deze moet veeleer beschouwd worden als een vaste rente, een vast aandeel in de opbrengst voor den staat, dat in de waarde van den grond is opgenomen, en derhalve ter nauwernood eenigen druk op den landbouw uitoefent. Slechts eene verhooging van de eens vastgestelde belasting zou inderdaad een oogenblikkelijken last op de tegenwoordige eigenaars leggen. Bovendien bevordert de staat de ontginning van woeste gronden door de volgende vrijstellingen.

Reeds de wet van 16 April 1809 ¹⁾ gaf gedurende 50 jaren vrijdom van verponding en ⁹/₁₀ vrijdom van personeel en haardstedengeld en 50 jaren vrijdom van novale tienden. De wetten van 23 Dec. 1823 St. 57 en van 28 Maart 1828 St. 8, gaven insgelijks eenige vrijstellingen. Deze wetten werden alle vervangen door die van 6 Junij 1840 St. 17, welke de volgende voorrechten

1) v. d. Poll. Verzameling van Vaderlandsche Wetten en Besluiten, bl. 441.

gaf: Bij ontginning van woeste gronden, waarvan de wet een definitie geeft, zijn zij 20 jaren vrij van verhooging van grondbelasting en dan betaalt men de volgende 20 jaren de helft van de alsdan geschatte belastbare opbrengst. Zoo de gronden tot bosch worden aangelegd, zijn zij die tweede 20 jaren ook nog geheel vrij, mits het hout niet gehakt worde. Van woeste gronden, na deze wet ontgonnen, zal 's rijks schatkist nooit novale tienden heffen. Het ontgonnen land kan gedurende 30 jaren tegen een vast registratieloon van 80 cents, onder de levenden worden overgedragen. Gebouwen op bovengenoemde gronden gebouwd, genieten, voor zoover zij niet geheel vrij zijn, 20 jaren vrijdom. Bij droogmaking van lage gronden moerassen enz. zullen deze 25 jaren van af het eerste genot geen verhooging in aanslag ondergaan. Ingedijkte uiterwaarden, buitengronden platen enz. aan de zee of aan in zee uitstroomende rivieren gelegen, zullen 20 jaren geen verhooging in belastbaren opbrengst krijgen. Bij latere kapitale indijking, blijven zij weder 20 jaar op de alsdan geschatte waarde aangeslagen. Gebouwen, op deze gronden binnen 20 of 25 jaren gebouwd,

genieten 15 jaren vrijdom. Tot verkrijging van vrijdom wendt men zich tot het gemeentebestuur, dat dan in overleg met Gedeputeerde staten en de zettterscollegien deze zaak verder behandelt. Voor buitengewoon groote of kostbare ontginningen kan nog langer vrijdom door den Koning verleend worden.

De wet van 26 Mei 1870, welke de grondbelasting op nieuw regelde, liet de verleende tijdelijke vrijstellingen bestaan en bevat nog de volgende bepalingen. Geheele vrijdom wordt genomen voor gebouwen, uitsluitend dienende tot stallen, berg- en werkplaatsen voor ontgonnen woeste gronden, geen buiten- moeras- of broekgronden zijnde; 25 jaren voor gronden, die doorgaans of een groot gedeelte van het jaar onder water staan; 20 jaren voor buitengronden aan zee of daarin uitstroomende rivieren gelegen; dit alles bij indijking.

De aangifte tot verkrijging van vrijdom gaat op ongeveer dezelfde wijze als vroeger.

Wat de *accijnzen* betreft, het waren voornamelijk de *accijns op het geslacht* en het *gemaal* welke de landbouw belemmerden. Hetgeen men

in het algemeen tegen de accijnzen aanvoert is het volgende.

- a. zij treffen de behoeften, niet de middelen;
- b. zij drukken den geringen man het zwaarste;
- c. de zaken die zij treffen worden duur;
- d. de voortbrenging dier zaken vermindert, en die tak van nijverheid, dien zij treffen wordt er door geschaad. ¹⁾

Dan zijn zij duur, lastig en gemakkelijk op te drijven.

In dubbele mate was dit hier het geval, te meer daar het belastingen op dagelijksche behoefte waren.

De accijns op het gemaal werd door de wet van 21 Aug. 1822 geregeld, en op f 1.40 voor een mud tarwe, 50 cents voor een mud spelt, en 40 cents voor een mud rogge gesteld. Daar men van den druk van den accijns wel bewust was en tevens op die wijze gemakkelijker de belasting inde, gaf de wet gelegenheid tot admodiatie of uitkoop. In 1833 werd de belasting nog verhoogd. Door de vele klachten welke over deze belasting

1) Vissering. Handboek II n°. 805.

van alle kanten steeds opgingen, werd de belasting als rijksbelasting afgeschaft en alleen aan de gemeenten overgelaten door de wet van 13 Julij 1855. Daar dit evenwel de zaak niet veel verbeterde, werd door de wet van 7 Julij 1865 St. 79 aan de gemeenten verboden accijnzen te heffen, zoodat hiermede de accijns op het gemaal vervallen is.

De *accijns op het geslacht* werd eveneens in 1822 ingevoerd, door de wet van 2 Aug., St. 31. De accijns werd voor rundvleesch op 10% en voor schapen- en varkensvleesch op 8% gesteld. Evenals bij het gemaal maar alleen in Limburg, werd ook hier admodiatie toegelaten door het K.B. van 2 Febr. 1841. Door de wet van 28 April 1852 St. 96 werd de accijns op het schapen- en varkensvleesch afgeschaft en alleen voor het rundvleesch behouden.

Zoo even noemde ik bij de grondbelasting eenige vrijstellingen, zij het dan ook tijdelijke, die den landbouw ten goede komen. Niet alleen echter bij de grondbelasting, maar ook bij sommige andere belastingen, zijn den landbouwer door vrijstelling, voordeelen gewaarborgd, welke sommige andere bedrijven niet hebben.

Ik bedoel de wetten op het *patent*, het *zout* en het *personeel*.

Volgens art. 50 der wet 26 April 1852 St. 93 toch wordt er vrijdom van accijns genoten voor zout tot bemesting van lander, of tot voeder voor het vee. In het ontwerp voor een nieuwe zoutwet is zelfs voorgesteld vrijdom van accijns te verleenen voor de kaas- en boterbereiding.

Landbouwers behoeven geen patent tot uitoefening van hun beroep, ingevolge de vrijstelling hun verleend door letter *l* art. 3 van de wet van 21 Mei 1819. Van een belangrijk hulpmiddel bij de uitoefening van hun beroep, namelijk de paarden, behoeven zij bovendien geen personeele belasting te betalen, mits zij uitsluitend voor het landbouwbedrijf dienen.

Wordt door de zooeven genoemde vrijstelling de landbouw geholpen, des te zwaarder drukken eenige andere belastingen, welke men onder den algemeenen naam van *mutatierechten* kan zamenvatten, er op. Het zijn de *registratie*-, *hypotheek*- en *successierechten*.

De *registratie*, een zeer nuttige instelling, welke veel tot de regtszekerheid in het algemeen bij-

brengt, is hier te lande tot een kwellenden last geworden, die telkenmale zijnen druk doet gevoelen. Vooral op overdracht van onroerend goed drukt zij sterk om twee redenen; ten eerste is het recht hooger dan bij roerende goederen, en ten tweede is het recht bij elken overgang verschuldigd, daar toch onroerend goed alleen bij schriftelijke acte van eigenaar kan veranderen. En juist die zekerheid, dat dit recht altijd betaald *moet* worden, heeft de staat verleid het tot zulk een hoogte op te voeren, dat het een waren druk uitoefent. Het registratierecht toch bij overgang van vast goed is een evenredig recht van 4°/. Het werd vastgesteld in de wet van 22 Frimaire an VII art. 69 § 7. 1° en bij de herziening dezer wet van 16 Junij 1832, St. 29, art. 13, overanderd gelaten. Was deze druk nu gelijkmatig, dan zoude het nog zoo erg niet zijn, maar door de verschillende vormen waarin grondbezit hier te lande voorkomt, wordt een onevenredig zware last op de mindere standen gelegd. Bij dezen toch is overdracht van vast goed uit den aard der zaak veel veelvuldiger, dan bij groote landeigenaren.

Voor al dit laatste bezwaar geldt ook van de *hypotheekrechten*, die, hoewel op zich zelf niet zeer duur (zij bedragen $\frac{1}{10}\%$ volgens art. 1 wet van 3 Jan. 1824, St. 1), weder door de registratie tot een hoogte opgevoerd zijn, welke, al is het dan ook in mindere mate, hunnen druk krachtig doen gevoelen. Het registratierecht bedraagt hier 2% volgens art. 69 § V n° 5 van de wet van 22 Frimaire an VII, in verband met art. 50 wet van 16 Junij 1832, St. 29.

Bij de *successierechten*, is het vooral het recht van overbedeeling, dat hoewel eigenlijk een registratierecht, bij de scheiding van gemeenschappen voorkomt. Ook dit recht is een ware last, welke weder voornamelijk den kleinen grondeigenaar drukt, daar in dat geval vast goed, dat niet zoo gemakkelijk als roerend goed voor splitsing en deeling vatbaar is, bij overlijden gewoonlijk of verkocht, of aan een der erven toebedeeld wordt, hetgeen dan juist gewoonlijk overbedeeling ten gevolge heeft. Ook weder hier heeft de staat zich door de groote zekerheid der heffing laten verleiden tot hooge opvoering.¹⁾

1) Zie hierover Vissering n°. 147, 852—857.

Ten slotte moet ik op het stuk belastingen nog de *invoerrechten op de granen* vermelden. Ten einde den landbouw te beschermen, heeft men deze gedurende een reeks van jaren geheven. In 1835 veranderde men dit en begon men schaalrechten te heffen. Dit bestond daarin, dat men *invoerrechten* van buitenlandsche granen vorderde, zoolang de marktprijzen binnenslands beneden zeker peil stonden, en hogere rechten naarmate de prijs verder daalde, en daarentegen *uitvoerrechten* hief zoodra de marktprijzen boven dat normaal peil rezen en hogere rechten wederom, naarmate de prijs hoger liep. Tot 1847 duurde deze toestand voort, dien men in dat jaar veranderde, door weder gewone invoerrechten te gaan heffen, tot een vast recht van 8 gulden per last.

In 1855 was het inkomend recht 3 gulden en in 1862 f 1.50, alles per last. Tegenwoordig wordt er geen inkomend recht meer geheven, hoewel men in den laatsten tijd weder pogingen in het werk stelt om er een te verkrijgen ¹⁾.

1) Zie hierover: Vissering n°. 143 de Bosch Kemper III.
§ 298.

D. Bijzondere takken van het landbouwbedrijf.

Gelijk ik hierboven aanmerkte, heeft men hier te lande geen bijzondere inrichtingen van rijkswege, als stoeterijen en dergelijke, ter bevordering van sommige onderdeelen van landbouw en veeteelt. Wel zijn die er geweest, maar dit is onder de Fransche overheersching in navolging van Fransche toestanden geschied, hetgeen daaruit blijkt, dat het evenals in Frankrijk het paarden- en het schapenras was, dat de opmerksaamheid der regeering tot zich trok.

Paarden. Volgens de Bosch Kemper en de la Bassecour Caan is er hier een stoeterij van den Staat geweest; waar die was en andere bijzonderheden daaromtrent, ben ik niet in staat mede te deelen ¹⁾.

Rundvee. Omtrent het rundvee, gaf een wet op

1) De Bosch Kemper III bl. 846 en de la Bassecour Caan. Handleiding tot de kennis van het administratief regt in Nederland. 's Gravenhage. Gebr. Belinfante. 1856.

de keur van stieren in het Koninkrijk Holland eenige bepalingen, waarvan de voornaamste zijn, dat er in alle Departementen reglementen omtrent de keur van stieren zullen gemaakt worden, en dat er in de verschillende arrondissementen, waarin de Departementen verdeeld waren, minstens één gekeurde stier zijn moest. Over de afschaffing dezer wet schijnt men het niet eens te zijn; ten minste Mr. de Bosch Kemper zegt dat zij (1862) nog bestaat. Deze wet is van 12 Dec. 1809 en te vinden bij van de Poll op bl. 459 ¹⁾.

Schapeu. Voor de veredeling van het schapenras vaardigde keizer Napoleon een decreet uit van 8 Maart 1811 (Fortuyn III 285.). Het beval het oprichten van depôts van merinos-rammen hier te lande, waarvoor rammen uit Frankrijk naar hier overgebracht zouden worden. ²⁾

Het decreet stelde bovendien inspecteurs aan,

1) De Bosch Kemper III bl. 846 de la Bassecour Caan I 283.

2) De la Bassecour Caan I bl. 283 de Bosch Kemper III. bl. 846.

welke behalve voor den invoer, ook voor den gezondheidstoestand der rammen moesten zorgen.

Meekrap. Behalve bovengenoemde wetten, heeft de regeering het ook noodig geacht maatregelen te nemen tegen het vervalschen van meekrap. Dit geschiedde door een K. B. van 28 October 1819, dat het verstampen van mullen van meekrap verbood. In 1822 en 1825 werd dit verbod, bij wijze van proef, voor eenigen tijd ingetrokken en door een K. B. van 1 Julij 1826 voor onbepaalden tijd opgeheven. Alle bepalingen, ook verdere omtrent de vergunning tot het oprichten van meestoven, werden door het K. B. van 21 Jan. 1845 St. 5, opgeheven ¹⁾.

Hoppe. Gelijk bij de meekrap, vindt men ook tegen het vervalschen van hoppe een wet en wel van Lod. Napoleon van 12 Dec. 1809. Zij verbiedt het vermengen van oude en nieuwe hoppe, be-

1) Zie Verwoerts Klapper bl. 47 en de K. B. van 28 Oct. 1819, 6 Aug. 1822 St. 34, 15 Sept. 1825 St. 70, 1 Julij 1826 St. 55, 28 Febr. 1826 St. 7 en 21 Jan. 1845 St. 5.

veelt de aanstelling van keurmeesters, stelt de wijze van plukking en van keuring vast en bepaalt boete tegen de overtredingen. Volgens van de Poll en Verwoert is deze wet nog van kracht. De laatste haalt een K. B. van 17 Nov. 1858 Bijv. St. tot staving van zijn beweren aan. ¹⁾)

E. *Besmettelijke veeziekte.*

Een belangrijk deel van de taak, welke de staat ten opzichte van landbouw en veeteelt te vervullen heeft, is zijne zorg om de verspreiding van besmettelijke veeziekten te beteugelen en die zoo mogelijk te voorkomen. Gelijk in Frankrijk, is men ook hier te lande eerst na het jaar 1860 begonnen meerdere aandacht aan dezen toch zoo belangrijken tak van wetgeving te schenken. Voor dien tijd toch waren de wetten en verordeningen op dit stuk gering in aantal. De eerste wet over de veeziekte was een publicatie van het Uitvoerend Bewind van 26 Dec. 1799. Deze Publicatie beval het dadelijk slachten van het be-

1) Van de Poll bl. 455 Verwoert bl. 40 vlg.

smette vee tegen behoorlijke [schadevergoeding, te betalen door hen die er belang bij hadden. Hiertoe richtte men een fonds op, waarin de landbouwers naarmate van hun vee bijdroegen. De instandhouding van dit fonds werd verzekerd door een Publicatie van het jaar 1806, die eene belasting op de runderen invoerde. In 1809 werd deze belasting hernieuwd. Na het herstel onafhankelijkheid, heeft een Besluit van den Souvereinen Vorst van 15 Jan. 1814 de geldigheid dezer besluiten en publicatiën erkend, en werd er van toen af tot 1821 een belasting op paarden, runderen en schapen voor het veefonds geheven, waarvan de opbrengst afzonderlijk beheerd werd.¹⁾ Sedert dien tijd is er met tusschenpozen nog een belasting geheven. Het laatst geschiedde zulks in 1844, zoodat het fonds in 1849 uitgeput was, en hiermede de regeling tot beteugeling der besmettelijke ziekten, zoo goed

1) Zie over dit veefonds de la Bassecour Caan I bl. 284 vlg de Bosch Kemper III § 400 en verder de wetten van 6 Jan. 1816 St. 2, 12 Julij 1821 St. 6, 18 April 1826 St. 11, 30 Mei 1840 St. 16, 9 Julij 1842 St. 21.

als vervallen was. Alleen golden nog na dien tijd art. 459 en volg. C. P. die strafbepalingen inhouden wegens het niet aangeven aan den burgemeester der gemeente, en het niet afgesloten houden, van vee, dat besmet is of van besmetting verdacht is.

Hierdoor was de zorg tot wering van besmettelijke veeziekten aan de provinciën overgelaten. In sommige provinciën, b. v. in Friesland en Zeeland werden dan ook reglementen over de veeziekte gemaakt, welke beide door de K. B. van 7 Dec. 1850 en 30 Julij 1851 goedgekeurd werden. De provincien ondervonden echter groote belemmering in hunne zorg, door art. 131 Grondwet, bepalende, dat de provincien zorgen dat de in-, uit- en doorvoer naar andere provincien, geen belemmering ondergaat.

Het mag dan geen verwondering baren dat, toen in de jaren 1865 en volgende de veepest hier te lande verscheen, vreeselijke verwoestingen onder den veestapel werden aangericht, niet-tegenstaande de maatregelen die men al aanstonds genomen had, zoodra zij zich hier te lande vertoonde.

De eerste dezer maatregelen was de wet van 17 Oct. 1865 St. 121, die den Koning de macht gaf bij het heerschen van besmettelijke veeziekte, in- en doorvoer van vee en het houden van vee-markten te verbieden, en bepalingen te maken omtrent aangifte, behandeling en visitatie van levend en dood vee. Deze is de basis geweest van een aantal koninklijke besluiten, welke ik niet alle zal vermelden. Daar de wet van 17 Oct. 1865 ingevolge art. 3 slechts 2 jaren in werking bleef, is zij herhaalde malen op nieuw door afkondiging verlengd. Door het in werking treden van de belangrijke wet van 20 Julij 1870 St. 131 d. i. de *wet op het veeartsenijkundig staatstoezicht* werden bijna alle vroegere wetten afgeschaft en de voornaamste bepalingen er uit vereenigd, en met de noodige wijzigingen en aanvullingen tot één wet gemaakt. Zij is verdeeld in 4 hoofdstukken. Het eerste regelt het veeartsenijkundig staatstoezicht in eigenlijken zin, uit te oefenen door districtsveeartsen en hunne plaatsvervangers volgens de bepalingen en verplichtingen hun door deze wet opgelegd. Hunne taak bestaat vooreerst in het onderzoek naar den algemeenen gezondstoestand van het vee, en zoo

noodig, de aanwijzing der middelen ter verbetering; en voorts in de handhaving der wetten en verordeningen, in het belang van den algemeenen gezondheidstoestand vastgesteld. Het tweede hoofdstuk bevat voorschriften omtrent de veeartsenijkundige politie, en als zoodanig beveelt zij onmiddellijke aangifte van besmettelijke ziekte bij den burgemeester, afzondering van het zieke of verdachte vee, en afmaking, nadat de ziekte door den districtveearts of zijnen plaatvervanger geconstateerd is, na voorafgaande taxatie door een deskundige. De onteigening geschiedt door den burgemeester. De onteigeningssom wordt dadelijk den onteigende aangeboden, en bij niet aanneming bij den gemeente-ontvanger te zijner beschikking gehouden. De burgemeester kan zelfs, met behulp van militairen, besmette hoeven en landerijen afzetten, ten einde de uitbreiding der besmetting op deze wijze tegen te gaan. De kosten van begraving van het afgemaakte vee, van de ontsmetting der stallen en andere uitgaven komen ten laste van het rijk. Het derde hoofdstuk bevat de strafbepalingen, welke met geldboete en gevangenisstraf dreigen, terwijl het vierde hoofdstuk

slotbepalingen inhoudt en eenige vroegere wetsbepalingen afschaft.

Na deze wet zijn er nog verschillende andere bepalingen gemaakt, welke hetzij slechts tijdelijke maatregelen, hetzij ook andere van duurzame kracht bevatten, zooals b. v. het K. B. van 19 Oct. 1871 St. 104, dat de spoorwegmaatschappijen verplicht, om het vervoer van vee alleen in opzettelijk daartoe ingerichte wagens te doen plaats hebben ¹⁾).

1) Alle maatregelen, welke over besmettelijke ziekten genomen zijn, na te gaan, acht ik overbodig. Daarom zal ik mij bepalen tot een opgave van wetten en Koninklijke besluiten hieromtrent genomen. Het zijn de volgende:

Wet v. 17 Oct. 1865 St. 121	Wet v. 19 Apr. 1867 St. 30
K. B. v. 23 Oct. 1865 St. 122	K. B. v. 4 Junij. 1867 St. 52
K. B. v. 20 Dec. 1865 St. 134	K. B. v. 9 Junij. 1867 St. 55
K. B. v. 18 Jan. 1866 St. 3	K. B. v. 6 Aug. 1867 St. 91
K. B. v. 30 Apr. 1866 St. 78	K. B. v. 19 Dec. 1867 St. 126
Wet v. 15 Sept. 1866 St. 150	Wet v. 31 Dec. 1868 St. 205
K. B. v. 21 Dec. 1866 St. 178	Wet v. 3 Dec. 1869 St. 192
Wet v. 29 Dec. 1866 St. 233	Wet v. 20 Julij. 1870 St. 131
K. B. v. 24 Febr. 1867 St. 10	K. B. v. 10 Sept. 1870 St. 160
K. B. v. 6 Mrt 1867 St. 11	K. B. v. 20 Sept. 1870 St. 163

In aanvulling van de wet van 1870 vermeldt een K. B. van 30 Oct. 1872 St. 105 een lijst van de ziekten, welke bij de verschillende veesoorten voor besmettelijk moeten gehouden worden, benevens de bij elk dier ziekten in acht te nemen maatregelen.

Tot bestrijding der longziekte, welke steeds in de spoelingsdistricten heerschte, beval het K. B. van 17 April 1874 St. 59, inenting van al het

K. B. v. 4 Dec 1870 St. 191	K. B. v. 30 Junij. 1875 St. 126
K. B. v. 8 Dec. 1870 St. 194	K. B. v. 17 Julij. 1875 St. 136
K. B. v. 20 Jan. 1871 St. 2	K. B. v. 27 Jan 1877 St. 15
K. B. v. 19 Apr. 1871 St. 36	K. B. v. 28 Febr. 1877 St. 29
K. B. v. 30 Apr. 1871 St. 37.	K. B. v. 18 Mrt 1878 St. 20
K. B. v. 28 Mei. 1871 St. 42	Wet v. 8 Aug. 1878 St. 115
K. B. v. 19 Oct. 1871 St. 104	K. B. v. 17 Aug. 1878 St. 128
K. B. v. 30 Oct. 1872 St. 105	K. B. v. 9 Jan. 1879 St. 2
K. B. v. 2 Mrt. 1873 St. 136	K. B. v. 14 Mrt. 1880 St. 31
K. B. v. 29 Sept. 1873 St. 134	K. B. v. 1 Nov. 1881 St. 174
K. B. v. 3 Oct. 1873 St. 135	K. B. v. 6 Apr. 1882 St. 49
K. B. v. 6 Oct. 1873 St. 136	K. B. v. 6 Sept. 1882 St. 124
K. B. v. 17 Apr 1874 St. 59	K. B. v. 9 Apr. 1884 St. 48
K. B. v. 11 Julij. 1874 St. 109	K. B. v. 16 Nov. 1884 St. 223
K. B. v. 9 Oct. 1874 St. 132	

vee van een besmetten stal. Aan dit besluit ging een K. B. van 3 Oct. 1873 St. 135 vooraf, dat den minister van Binnenlandsche Zaken machtigde, vervoer van vee, uit door hem aan te wijzen gemeenten, te verbieden. Eenige verplichtingen, als het houden van lijsten van het vee en het waken tegen den uitvoer worden aan de bij dit K. B. aangestelde opzichters over die gemeenten opgelegd. De verdere wetgeving op het stuk van veeziekte is niet zeer belangrijk. De voornaamste wijziging is het K. B. van 14 Maart 1880 St. 31, dat een nieuwe lijst van besmettelijke ziekten en daarbij te nemen maatregelen, gaf ¹⁾.

Het oordeel over deze wetgeving kan niet dan gunstig luiden; besmettelijke ziekten komen hier, onder hare werking, weinig meer voor en worden gewoonlijk tot enkele gevallen beperkt.

In nauw verband met bovengenoemde wetgeving, staat de wet van 8 Julij 1874 St. 98, regelende de uitoefening der *veeartsenijkunst*. Vroeger toch was het beroep van veearts een

1) Zie over het veeartsenijkundig staatstoezicht. Verwoert bl 59—80.

vrij beroep, dat een ieder, zonder eenigermate blijken van bekwaamheid te hebben gegeven, kon uitoefenen. Te recht begreep men dat deze toestand niet langer zoo kon blijven en dat een nadere regeling onmisbaar was. De wet bepaalt, dat het uitoefenen van het beroep van veearts alleen geoorloofd is na het afleggen van een examen, dat hun een acte van bevoegdheid verschaft. Hiervan is het uitoefenen van de verloskunde en het doen van operatiën uitgezonderd, hetgeen aan een ieder geoorloofd blijft.

De acte van bevoegdheid van veearts geeft, onder meer, verlof om de vergiften bevat in art. 30 der wet van 1803 St. 61, beneden de daar bepaalde hoeveelheid, als geneesmiddel voor vee te verkoopen, onder de onmisbare formaliteiten, voornamelijk bestaande in duidelijke aanwijzing van koopers en geneesmiddelen in een daartoe bestemd register, en in het plaatsen van het woord *vergift* op flesschen en op hunne vergiftkast.

Daar deze wet een aantal veeartsen die geen examen gedaan hadden broodeloos zoude maken, werd als overgangsbepaling toegelaten, dat zij, die gedurende 10 of meer jaar een patent van

veearts gehad hadden, hun beroep zouden blijven mogen uitoefenen. Hen, die geen 10 jaar gepatenteerd zijn, wordt gedurende 2 jaar na de invoering der wet gelegenheid gegeven, om door een examen af te leggen in de leer der besmettelijke veeziekten, hunne bevoegdheid te behouden. Het onderwijs van veeartsen tot opleiding als zoodanig, werd in 1821 ingesteld, door de oprichting der *rijksveeartsenijschool* te Utrecht. In 1861 en 1874 werd de school gereorganiseerd, de laatste maal door de wet van 8 Julij 1874 St. 99. Aan de school wordt in 17 leervakken onderwijs gegeven, gedurende een 4-jarigen cursus in twee afdeelingen verdeeld. De vereischen van toelating als leerling, alsmede de verschillende vakken, welker wetenschap men zich voor elk examen moet eigen gemaakt hebben, worden hierna opgenoemd benevens de vrijstellingen die men heeft, door het met gunstig gevolg afgelegd examen van apotheker of hulpapotheker.

Een reglement van 2 Sept. 1874 St. 125 regelt met groote nauwkeurigheid de inrichting, het onderwijs, en het toezicht der leeraren en van den directeur, op de leerlingen. Allerlei huis-

houdelijke zaken, als het toezicht op de zedelijkheid der inwonende leerlingen, worden er in vastgesteld.

F. *Landbouwonderwijs.*

Met het *landbouwonderwijs*, was het hier te lande tot de wet op het middelbaar onderwijs, treurig gesteld. Genoemde wet schreef dan ook het bestaan van een landbouwschool voor, van rijkswege op te richten, als er op geen andere wijze in het landbouwonderwijs voorzien wordt. Als men nagaat, dat deze wet van 2 Mei 1863 is, ziet men tevens, dat het landbouwonderwijs hier te lande nog van betrekkelijk jongen datum is.

De landbouwschool, die nu opgericht werd, was eerst te Warffum gevestigd, maar werd in 1876 naar Wageningen verplaatst. Tot in 1884 werd de landbouwschool beheerd volgens het reglement der H. B. S., maar 25 Julij van genoemd jaar werd er een afzonderlijk reglement voor gemaakt.

De landbouwschool is in twee afdeelingen verdeeld, namelijk in een H. B. S. met 3-jarigen cursus en in de eigenlijke landbouwschool, welke

wederom in twee afdeelingen verdeeld is, A. en B., waarvan afdeeling A. bestemd is, om de leerlingen tot eene ontwikkeling te brengen, die onmisbaar is voor de uitoefening van den landbouw. In afdeeling B. wordt een meer wetenschappelijke opleiding genoten. Verder regelt het reglement, het bestuur en de inrichting der school, de verhouding van den directeur tot school en leeraren, en eindelijk het onderwijs.

Ook op de *burgerdagscholen* kan (het is niet verplichtend) landbouwonderwijs gegeven worden, volgens art. 13 van de wet M. O. Tot het geven van dit onderwijs, moet men de acte, bedoeld in het K. B. van 14 Julij 1876 St. 163, behaald hebben.

Wat de *lagere scholen* betreft, ook daar kan landbouwonderwijs gegeven worden, wanneer er behoefte aan bestaat, maar ook hier is het niet verplichtend (art. 16 wet van 17 Aug. 1878 St. 127). De acte tot het geven van onderwijs wordt verkregen, na een voldoende examen te hebben afgelegd in de vakken, opgegeven in het K. B. van 3 Aug. 1879 St. 148.

G. *Verspreide bepalingen.*

Ten slotte moet ik nog eenige wetten en besluiten vermelden, welke niet tot een der hiervoor behandelde rubrieken kunnen gebracht worden, namelijk de voorschriften tot uitroeijing van schadelijke, en bescherming van nuttige diersoorten en de wetgeving op de verdeeling der markgronden. Tot het eerste, het uitroeien van schadelijk gedierte, behooren enkele artikelen van de *jachtwet*, als art. 12 dat toelaat schadelijke vogels in fruitboomgaarden te schieten, zonder dat daarvoor een jachtacte vereischt wordt. Voorts art. 26, dat, den met de zaken van jacht en visscherij belasten minister, machtigt om buitengewone maatregelen te nemen, zoo vermenigvuldiging van wild of schadelijk gedierte die noodig maken. ¹⁾

1) Tot 1873 was hier nog van kracht een wet van 17 Maart 1796 welke het uitroeien van rupsen door het vernietigen hunner nesten beoogde. Zie hierover de Bosch Kemper III § 402. Deze wet is te vinden bij Rondonneau pag. 511. Deze aangelegenheid is thans overgelaten aan de gemeentebesturen.

Tot *bescherming van diersoorten, nuttig voor landbouw en houtteelt*, waakt de wet van 25 Mei 1880, St. 89. Zij verbiedt het vangen, vervoeren, verkoopen of tot verkoop in voorraad hebben van, in een te nemen maatregel van inwendig bestuur aan te wijzen, dieren. Het vangen dezer dieren, en het dooden ervan, is echter toegelaten op woningen en in daarbij behoorende moesgronden en kweekerijen. Het K. B. van 25 Aug. 1880 St. 164 wijst deze dieren aan.

Voor de *ontginning van woeste gronden*, en tot betere bebouwing van gronden in gemeenschap bezeten, gaf de wet van 16 Grasmaand 1809 eenige regelen. Zij stond het uitgeven van in gemeenschap bezeten onbebouwde landen toe, mits in een vergadering van deelgenooten het besluit daartoe bij meerderheid van stemmen genomen was, en 's Konings bekrachtiging gekregen heeft. 1) De wet van 10 Bloeimaand 1810 schreef voor, dat er, binnen zes weken na het uitvaardigen der wet, in alle marken een vergadering bijeengeroepen zou worden, opzettelijk om over

1) Van de Poll bl 441.

de al of niet verdeeling te raadplegen, en gaf regels omtrent de verdeeling welke, zoo zij plaats had, gevolgd moesten worden.¹⁾

Over de rechtsgeldigheid dezer wetten heeft veel verschil van gevoelen bestaan, dat ophield door een K. B. van 24 Junij 1837 (B. St. Serie III, bl. 380), hetwelk bepaalde, dat de Minister van Binnenlandsche zaken gemachtigd werd te verklaren, dat men bij verdeeling van marken deze wetten moest volgen²⁾.

Een K. B., eveneens van 10 Bloeiamaand 1810, regelde de wijze van stemmen in de marken.

De geheele vroege wetgeving op de verdeeling van markgronden is nu afgeschaft, door art. 41 van de wet van 10 Mei 1886 St. 104, welke deze aangelegenheid op nieuw behandeld en geheel veranderd heeft.

Deze wet toch geeft ieder deelgenoot in een

1) Van de Poll bl. 463.

2) Zie over de markgronden: Verwoert bl. 55 vlg. de Bosch Kemper III bl. 844 de la Bassecour Caan I bl. 283 van den Helm wet van 10 Mei 1886 St. 104 's Gravenhage Gebr. Belinfante 1886.

mark, hoe ook genaamd, het recht om na een gerechtelijke aanmaning, welke zonder gevolg gebleven is, de verdeeling der mark gerechterlijk te eischen. De eisch wordt ingesteld bij den arrondissements rechtbank, waaronder de mark gelegen is, door dagvaarding van het bestuur. Bij het vonnis tot verdeeling wordt een rechtercommissaris benoemd, door wien, na verhoor van het markbestuur, een commissie van 3 tot 5 personen en een landmeter benoemd wordt, welke, in overleg met elkander, de verdeeling regelen. De verdeeling, scheiding, in stand blijving van wegen en vaarten, dit alles wordt met de meeste nauwkeurigheid in de wet geregeld.

Niet alleen over het nut, maar ook over het beginsel dezer wet is groote strijd gevoerd, vooral in de Tweede Kamer. De regeering noemde als beginselen: krachtdadige bevordering van *vrijwillige* verdeeling op aanzoek van belanghebbenden, toepassing van het beginsel van art. 1112 B. W. en vereenvoudiging van de wijze van procedeeren. Hiertegen werd beweerd, dat de wet in de hoogste mate revolutionair zou zijn en dat de wet meer het belang op het oog had, van hen

die buiten de marken staan, dan van de markgenooten. Ook de toepassing van het beginsel van art. 1112 B. W. vond hevige bestrijders, die beweerden dat een mark geen onverdeelde boedel was en dat, zoo men volgens het B. W. de verdeeling van de marken wilde verdedigen, art. 628 en niet art. 1112 moet aangehaald worden.

Wat het nut aangaat, beriep men zich er op, dat de verdeeling de in cultuur bringing zou bevorderen, dat in Drenthe, na de verdeeling der marken, de welstand toegenomen was, dat het de boschcultuur zou bevorderen door het aanleggen van bosch op de verdeelde stukken, dat de kinderen die nu, in plaats van naar school te gaan, schapen hoeden, dan naar school zouden kunnen gaan, dat de rooibouw zoude ophouden en eindelijk, dat bij de toenemende bevolking de bestaande middelen moeten vermeerderd worden en dat dit door de verdeeling geschieden zou. Tegen deze gronden werd aangevoerd, dat de markgenooten door verdeeling armer zouden worden in plaats van rijker, omdat men de bron van hun bestaan wegnam en dat de verdeeling van bos-

schen juist de uitroeiing er van tengevolge zoude hebben ¹⁾).

Hoe dit zij, de wet is aangenomen, en er zijn reeds eenige eischen tot verdeeling gedaan.

1) Zie hierover: G. L. van den Helm; wet van 10 Mei 1886, bl. 38 en volg.

NASCHRIFT.

In dit overzicht kan men zien, wat de staat in Nederland tot nu toe voor den landbouw gedaan heeft, en tevens welke lasten van staatswege opgelegd, dien landbouw drukken.

Den oppervlakkigen beschouwer valt het reeds dadelijk in het oog, dat de staat zijne taak nog in geenen deele ten einde gebracht heeft. Verscheidene lasten, welke een grooten druk uitoefenen kan hij afschaffen en vele andere maatregelen zijn er nog te nemen, welke een heilzamen invloed zouden uitoefenen. Met de af te schaffen lasten bedoel ik de *mutatierechten*.

Dat er mutatierechten geheven worden, bevordert in het algemeen reeds den handel en het uitoefenen van de verschillende beroepen niet, een ieder lijdt onder den druk dezer rechten,

waarop zij ook geheven worden. In meerdere mate drukken zij weer op hen, wier bedrijf zij juist bemoeilijken, en nog onbillijker wordt die toestand, wanneer zij van één soort zaken hooger worden geheven dan van een ander. En dit is juist hier het geval. Bij overdracht van onroerende goederen worden er hooge registratierechten geheven, terwijl iemand die voor dezelfde som effecten koopt niets betaalt. Dit is een grove onbillijkheid, welke zeker verbetering noodig heeft. Kunnen de registratierechten niet geheel afgeschaft worden, waarom kan men ze niet verminderen, of er een vast recht voor in de plaats stellen en in plaats daarvan een geringe belasting bij den overdracht van effecten heffen?

Wat de *tienden* betreft, niettegenstaande de afkoopbaarstelling bestaan er nog vele. En verder dan men reeds gegaan is, mag men zeker niet gaan. Ze af te schaffen, met of zonder schade-loosstelling zou zeer onrechtvaardig zijn, daar men in dit geval enkele bevoordeelen zou, ten koste van allen of van enkelen. Evenmin zou het aanbeveling verdienen, een termijn te stellen binnen welken zij afgekocht *moeten* zijn.

De staat toch mag niemand dwingen tot handelingen, hoe die ook in het voordeel der individuen zouden zijn, wanneer de individuen zelf, de in hun belang bestaande maatregelen niet ter hand nemen, indien namelijk door deze nalatigheid niemand geschaad wordt dan zij zelf.

Wat de *vleeschaccijns* aanbelangt, ook hiervan zoude verlaging, zoo niet de algeheele afschaffing, niet alleen in het belang van den landbouw, maar ook van het geheele volk zijn. Daargelaten nog de hardheid die er ligt in de bepaling, dat men een koe die men zelf vetgeweid heeft, niet mag slachten, zonder daarvan een evenredig deel, al is het dan ook in geld, aan het rijk af te moeten staan, verdienen de accijnsen op alle eerste levensbehoefte ten strengste afkeuring. Wat toch is er het gevolg van? Dat vooral de lagere standen der maatschappij, wanneer zij zich nu en dan aan een stukje rundvleesch willen te goed doen, het duurder moeten betalen, en alzoo of vleesch van mindere qualiteit of een mindere quantiteit vleesch van betere hoedanigheid, dan zonder het bestaan der accijns, verkrijgen. En willen zij toch vleesch eten in gelijke hoeveelheid, als zij

dit zonder het bestaan der accijns zouden gedaan hebben, dan moeten zij dit op andere zaken uitzuinigen, en op die wijze drukt, doordat de neringdoenden om deze bezuiniging minder verkoopen, de accijns niet alleen op de lagere klassen, maar op de geheele maatschappij.

Ook van de *invoerrechten op buitenlandsche granen* geldt gedeeltelijk hetzelfde. In verscheidene adressen aan de Tweede Kamer heeft men in den laatsten tijd aangedrongen, om weder invoerrechten op dat artikel te treffen, tot nog toe zonder gevolg. Gaarne wil ik aannemen, dat de landbouwers in de graanstreken door een hooger prijs zouden gebaat zijn. Echter komt het mij voor, dat zij vergeten, dat door het in prijs stijgen der granen ook het brood duurder wordt, en dat met het brood, de dagloonen, en met de dagloonen, het voeder van hun vee, de kosten van bearbeiding hunner landerijen, kortom al hunne kosten van voortbrenging in prijs zullen stijgen, zoodat het mij toeschijnt, dat het door hen te behalen voordeel luttel zou zijn, en te gering, om ten voordeele van enkelen, een maatregel te nemen, welke van den beginne af impopulair zou

zijn, en allerwege weder voornamelijk op de lagere standen zoude drukken.

Van de overige wetten en besluiten, welke ik hierboven behandeld heb, kan ik het nut niet in twijfel trekken. Alleen zij het mij veroorloofd op te merken, dat het mij voorkomt, dat de *vogelenwet* een van die wetten is, welke, door dat men niet streng genoeg de hand aan hare uitvoering houdt, meer bijdragen, om den eerbied voor het gezag der overheid te verminderen, dan wel in de tegenwoordige tijdsomstandigheden raadzaam is, te meer daar vooral de jeugd de meeste overtredingen op dit punt begaat, en hierdoor gewend wordt, de hen gestelde wet met minachting te behandelen.

Wat nu betreft de maatregelen welke de staat in de tegenwoordige tijdsomstandigheden nemen moet, zijn er twee quaesties welke aan de orde van den dag zijn. Ik bedoel de pogingen door de regeering in het werk te stellen om *vrije invoer van vee in Engeland* te verkrijgen, en een wettelijke regeling van de *margarine*.

Omtrent het eerste punt kan niet ontkend worden, dat *vrije invoer van vee in Engeland* van

groot voordeel zou zijn, groot genoeg m. i. om het nadeel te lijden, dat voor reeders, spoorwegmaatschappijen en anderen zoude voortvloeien, uit het toegeven aan Englands eisch, het sluiten van Nederland voor den in- en doorvoer van Duitsche schapen. De handel toch wordt hier te lande somtijds wel wat meer begunstigd, dan met het belang van den landbouw overeen te brengen is, en uit dat oogpunt beschouwd, zoude ik het sluiten van Nederland ten zeerste toejuichen. Maar een geheel anderen stand krijgt deze zaak, wanneer het waar is, dat de eisch van Engeland slechts een voorwendsel is, en dat bij toegeven van Nederland, de regeering van Engeland weder spoedig een ander voorwendsel zou zoeken om den invoer te verbieden. En indien dit waar is, moet het sluiten van Nederland, voor den doorvoer van Duitsche schapen, ten stelligste ontraden worden.

Ook over het artikel *margarine* is in den laatsten tijd veel geschreven en, vooral in de dagbladen, werd hier een vinnige strijd over gevoerd. Deze strijd is zeer zeker van groot belang, getuige de hardnekkigheid waarmede beide partijen hun goed recht verdedigden.

Er werd zelfs een vereeniging opgericht tot bestrijding der knoeiërijen in de boterhandel, welke een adres richtte tot de Ministers van Waterstaat en van Justitie, om te verzoeken dat alle boter, welke geen zuivere natuurboter is, niet anders mag worden vervoerd, uitgevoerd, verkocht, geleverd, te koop aangeboden of ter verkoop aanwezig zijn, dan in een verpakking, waarop duidelijk het woord *kunstboter* aanwezig is. Ook het hoofdbestuur van de Nederlandsche Maatschappij van Landbouw, richtte een dergelijk verzoek aan den Minister van Justitie, tevens verzoekende om de artt. 329 en 330 W. v. S. in dier voege te veranderen, dat het verkoopen van kunstboter voor echte natuurboter onder die bepalingen viel, hetgeen volgens hunne meening niet het geval was.

De margarine-fabrikanten hebben zich met hand en tand tegen die eischen verzet, tot nog toe met goed gevolg. De eisch en de verwerping zijn beide zeer natuurlijk en liggen in den aard der zaak. Of de oorzaak van de depreciatie van de Nederlandsche boter nu evenwel juist in de *mededinging* der margarine-fabrikanten ge-

zocht moet worden, is een vraag, die ik niet geheel toestemmend zou durven beantwoorden. Het schijnt, dat de Nederlandsche landbouwer, nu hij geduchte concurrenten gekregen heeft, in plaats van te trachten, zijne producten een graad van zuiverheid en goede hoedanigheid te geven, die hen kan doen wedijveren met de vreemde botersoorten, begonnen is, die te vermengen met mindere botersoorten en zelfs met margarine. Hoe vreemd het ook schijnen moge, kan men hier te Utrecht elken marktdag, wezenlijke boeren en boerinnen, met de meest mogelijke kalmte, bezig zien met... kunstboter te verkoopen. Voorwaar, wanneer de landbouwende stand zoo diep gezonken is, dat hij in plaats van zijne eigene natuurlijke producten, surrogaten gaat verkoopen, kan het dan verwondering baren, dat men hem van de wereldmarkt verdringt? Is het dan een wonder dat wij, wanneer wij onze naburen op dergelijke wijze bedriegen, onze boter als 4^e en 5^e soort zien qualificeeren? Hiermede wil ik natuurlijk niet alle landbouwers brandmerken.

Om nu de quaestie op te lossen van het al of

niet stellen van het opschrift kunstboter op de verpakking, komt het mij voor dat men hetzelfde resultaat zou verkrijgen, indien zij, die natuurboter maken en afleveren, dit niet anders doen dan met het opschrift, „natuurboter,” op hunne verpakking. Wanneer de kunstboterfabrikanten dan op hunne waar het woord natuurboter stelden, vielen zij zekerlijk in de termen om gestraft te worden volgens art. 330 Wetboek van Strafrecht.

Daar nu, gelijk ik opmerkte, de Nederlandsche boter niet meer kan wedijveren met de Deensche en Normandische, zou het m. i. overweging verdienen van staatswege in elke provincie een of meer boerderijen te huren of te koopen, en daar volgens de vreemde systemen boter te maken. Dit zou zeker niet veel aan den staat kosten, en de landbouwers, welke nu door de onbekendheid met het Deensche systeem het ook niet volgen kunnen, zouden in hun eigen belang een kijkje gaan nemen, en die wijze van bereiding zoude dan allicht hier te lande ingang vinden.

Indertijd werd er in een adres aan de Tweede Kamer op gewezen, dat men, wanneer de regi-

stratierechten verminderd of afgeschaft werden, hierin vergoeding zou kunnen vinden door een *verplichte rijksverzekering*. Adressanten wilden, dat een ieder tot verzekering van het zijne verplicht zou zijn, en dat het rijk als eenig verzekeraar zoude optreden. Ik kan niet ontkennen, dat dit groot voordeel zoude aanbrengen, daar het rijk door de groote verplichte deelneming de premie lager zou kunnen stellen dan een maatschappij, evenmin dat groote sommen gelds, welke nu naar buitenlandsche maatschappijen gaan, dan in het land zouden blijven, en dat het rijk jaarlijks een groote bron van inkomsten zou verkrijgen.

Evenwel ook deze medaille heeft hare keerzijde. Ten eerste vermoed ik, dat Nederlandsche maatschappijen ook wel verzekeringen in het buitenland zullen hebben, en dat deze dan wel als verloren zouden kunnen beschouwd worden. Dit bezwaar is echter ondergeschikt, van meer belang is het volgende: het zou een monopolie vestigen van den staat, des te zwaarder, omdat de deelneming verplicht zoude zijn. Een derde bezwaar is het voorbeeld, dat wij hebben in de registratierechten; zij zijn, daar zij niet ont-

doken kunnen worden, hoog opgevoerd. Evenzeer zoude de staat zich kunnen laten verleiden, om hier de premie hoog op te voeren. Mij dunkt, dat deze bezwaren voldoende zijn om het denkbeeld te bestrijden.

Ook een goede regeling van het *landbouwcrediet* heeft in den laatsten tijd vele pennen in beweging gebracht. Mr. F. S. van Nierop schreef over dit onderwerp een zeer belangrijk opstel in de Gids van December 1885, waarin hij tot de slotsom komt, dat de oprichting van locale banken voor een groot deel in de bestaande behoefte zou voorzien. Het komt mij voor, dat de staat in deze niet veel anders doen kan, dan de hooge hypotheekrechten af te schaffen. Er is indertijd op gewezen, dat het privilege van den verhuurder op den oogst volgens art. 1185 N°. 2 B. W. een goede regeling van het landbouwcrediet in den weg staat. Dit is slechts ten halve waar, het geldt slechts van huurboeren.

Verder is er voorgesteld om, tot vergemakkelijking van het landbouwcrediet, een nieuwe wijze van verkoop met het recht van wederinkoop in te voeren. Dit komt mij eenigzins overtollig voor,

daar dit slechts landbouwers, die hunne eigene boerderij bezitten, zoude helpen en zij vooreerst geld op hypotheek kunnen nemen, en ten tweede voor hen het privilege van 1185 B. W. n° 2 niet bestaat.

De slotsom dezer beschouwing is, dat slechts huurboeren eene betere regeling van landbouwcrediet behoeven. Dat het moeilijk is hen te helpen, te meer daar het afschaffen van de hypotheekrechten hen geen directe hulp brengen zou, behoeft wel geen betoog. Ik geloof dat de staat hier zoo goed als niets aan doen kan, ten minste niet door de postspaarbank voor dit doel dienstbaar te maken, daar vele landbouwers niets dan hunnen eerlijken naam als onderpand zouden kunnen geven, en zij, wanneer zij een onderpand kunnen geven, het geld wel op eene andere wijze kunnen verkrijgen. ¹⁾

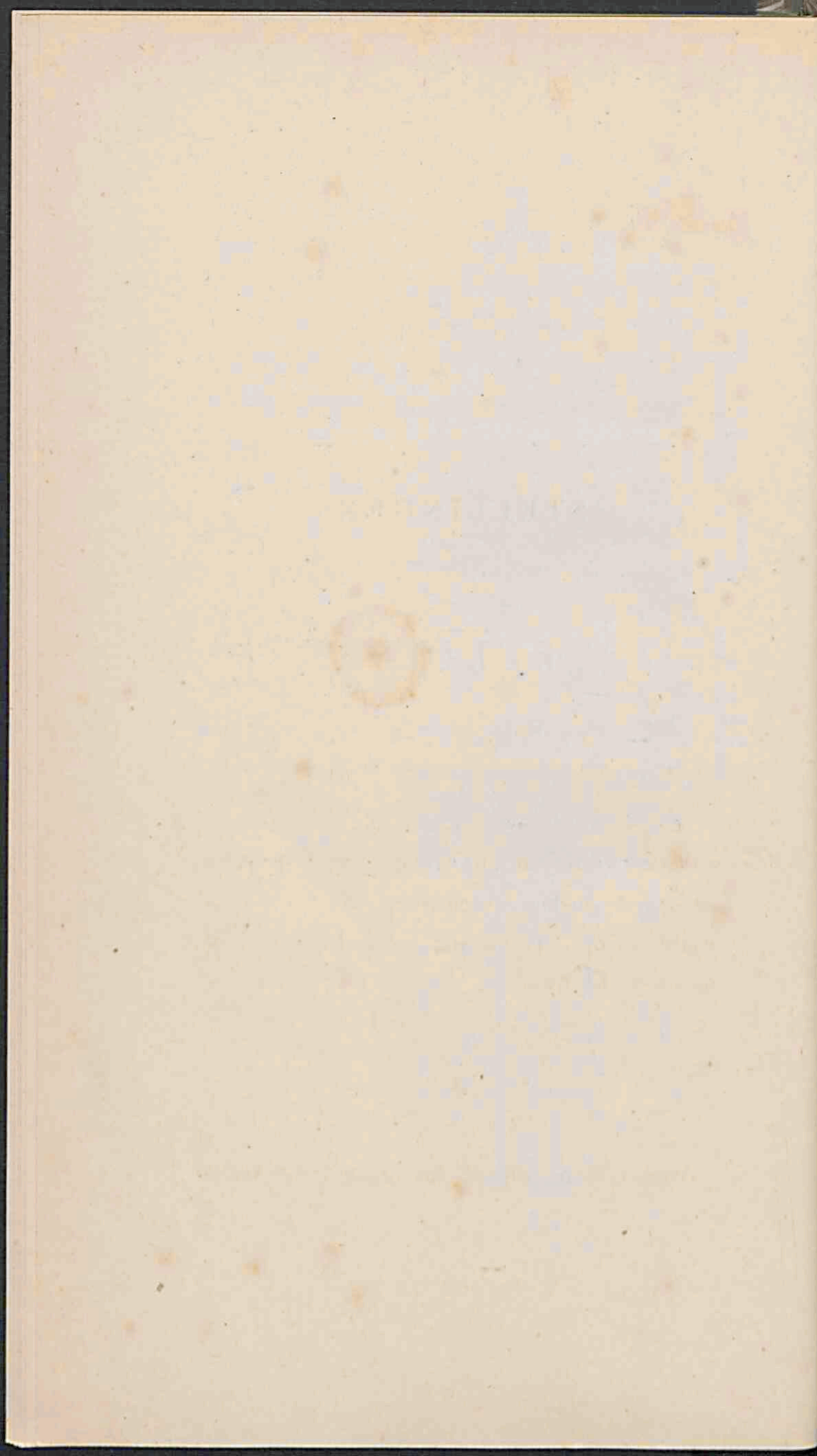
1) Hoogst belangrijk is de regeling van dit onderwerp in Nederlandsch-Indie. Het werd geregeld door het K. B. van 24 Jan. 1886 Ind. St. n°. 57. Zie hierover: Mr. J. P. Moltzer. Nederlandsch-Indisch Landbouwcrediet.. 's Gravenhage 1886.

Ten slotte zoude de staat door het uitloven van prijzen voor het beste fokvee en voor de beste zaaigranen den landbouw op geen geringe wijze helpen.

Hiermede vlei ik mij, zooveel mogelijk de belangrijkste vraagpunten omtrent de zorgen voor het landbouwbedrijf, welke hier te lande op den weg van den staat liggen, te hebben besproken. Een conclusie te trekken is niet moeilijk. Veel directen invloed kan de staat niet uitoefenen. Alles op de wereld is aan vaste natuurwetten onderworpen, welke men niet omverwerpen kan. En dit is zeer zeker ook met den landbouw het geval. Ook hij is onderhevig aan de onverwrikbare gevolgen van verschil van vraag en aanbod. Deze gevolgen kan men zoo maar niet in eens weg redeneeren of willekeurig veranderen. Zoo zal het waarschijnlijk wel altijd blijven. Wel kan de staat het zijne bijdragen door sommige kleine belemmeringen weg te nemen, door hier iets te geven en daar iets te nemen eenigen invloed hebben op ondergeschikte punten, maar de wereldmarkt dwingen *kan* geen staat, en geen staat *mag* het zelfs beproeven.

Vrijheid dient ook hier steeds gehandhaafd te blijven, en al moge het soms schijnen, dat protectionisme verlichting zal aanbrengen, men bedenke steeds, dat dit iets kunstmatigs is en dat de natuur steeds de overhand behouden zal.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Terecht wordt aangenomen dat, wanneer de verkooper van een onroerend goed weigert de acte op te maken, inschrijving van het vonnis, waardoor hij tot levering veroordeeld is, voldoende is tot levering.

II.

Overschrijving van inschrijvingen in het Groot-

boek der Nationale Schuld is geen cessie, maar schuldvernieuwing.

III.

Grondrenten en tienden worden door onze wet ten onrechte zakelijke rechten genoemd.

IV.

Hij, aan wien de vruchtgebruiker zijn recht overdraagt, verkrijgt een persoonlijk geen zakelijk recht.

V.

Artikel 1204 is in strijd met het stelsel der wet.

VI.

Ten onrechte besliste de Hooge Raad, dat na de uitgifte van den wissel, de trekker niet kan genoodzaakt worden secunda- en tertia-wissel te geven.

VII.

Het wisselfonds kan niet in goederen bestaan.

VIII.

De onvolledig geëndosseerde kan op eigen naam in rechten optreden.

IX.

Artikel 492 Rv. mag niet uitgebreid worden tot elk onverdeeld aandeel in een gemeen onroerend goed.

X.

De uitgaven, die door een wet aan de Regeering zijn opgelegd en daarom op de jaarlijksche begroo-ting zijn gebracht, mogen door de Staten Generaal niet worden afgestemd.

XI.

Naturalisatie van vreemdelingen behoort aan

den Koning te worden overgelaten, volgens regelen door de wet te stellen.

XII.

Het ontbindingsrecht, in art. 70 Grw. den Koning toegekend, is in strijd met de constitutioneele monarchie.

XIII.

Bij het invoeren eener inkomstenbelasting heeft men de inkomsten, voortspruitende uit grondbezit, niet uit te sluiten.

XIV.

Terecht is in art. 72 W. v. S. bepaald, dat de verjaring niet door elke daad van rechtsvervolging gestuit wordt.

XV.

De bepaling van art. 340 n° 3 W. v. S. is af te keuren.

XVI.

De onbruikbaarmaking eener vervalschte acte kan de rechter zoodanig bevelen, dat den veroordeelde het bewijsmiddel in civilibus niet ontnomen worde.

XVII.

Het interdictum „uti possidetis” heeft recuperatorische werking.

